

INDEPENDENT UKRAINE

ЗМІСТ

Ч. 11-12 (303-304) Листопад — Грудень 1973

"I N D E P E N D E N T U K R A I N E„
Published by Ukrainian American Publishing Co., Inc.
2315 West Chicago Avenue, Chicago, Ill., 60622 USA
Editor in Chief Denys Kwitkowsky

Видає Видавнича Спілка в Чікаґо, Ілл. ЗСА
Головний Редактор: Денис Квітковський
Відповідальний Редактор: Михайло Панасюк

Статті підписані автором не обов'язково збігаються з поглядами Редакції, а тому за їх зміст Редакція «Самостійної України» не відповідає.

Адреса Редакції:
DENYS KWITKOWSKY
7012 Michigan Avenue
Detroit, Michigan 48210, USA

Адреса Адміністрації:
INDEPENDENT UKRAINE
2315 W. CHIGAGO AVENUE
CHICAGO, ILL. 60622 USA

ЧІКАҐО ДІТРОЙТ

САМОСТІЙНА УКРАЇНА

Орган
Організації Державного Відродження України (ОДВУ)
та
Ідеологічно Споріднених Націоналістичних Організацій
(ІСНО)

Рік XXV Листопад — Грудень 1973 Ч. 11-12 (303-304)

ЮРІЙ ПУНДИК

28 жовтня 1973 р. в місті Гіббінґ, стейт Мінесота, ЗСА, відійшов від нас у вічність сл. п. Юрій Пундик, член редакційної колеґії «Самостійної України».

Відійшов від нас великий друг, відданий патріот, незрівняної енерґії працівник і титан духа.

Син Волинської землі, якій українська нація так багато завдячує, Юрко Пундик народився 4 листопада 1918 р. в селянській родині в селі Печірне на Крем'янеччині. В місті Крем'янці закінчив він 1938 р. Духовну Семінарію, а вже 1939 р. прийшлося йому покидати рідну українську землю перед московсько - большевицькою навалою й осілитися на короткий час у Берліні, в Німеччині.

Вже в самім початку німецько - московської війни, в 1941 р. вертається наш Юрко на Волинь і повністю включається у визвольну боротьбу української нації в рядах ОУН. Він був повітовим провідником ОУН на Крем'янеччині, співорганізатором Військових Відділів ОУН та Повстанського Руху на Волині.

Через свою революційну діяльність. він аж після війни розпочав свої університетські студії. Почав студіювати в Зальцбурґу, але й тут з перервами, бо левину частину свого життя на еміґрації він віддавав українській справі. Закінчив свої університетські студії 1954 р. в Міннесотському університеті зі ступнем Б. А. (Бакалавр) в ділянці закордонної торгівлі. В 1955 р. здобув маґістерський диплом в економіці, з найвищим відзначенням.

Від 1955 р. викладав в стейтовому коледжі в м. Гіббінгу, де був чле

ном різних комісій. З рамени Міської Управи виготовив проект господарського розвитку міста. Був дійсним членом Асоціяції Економістів Америки.

Побіч своєї наукової праці в університеті, професор Юрій Пундик продовжував свою блискучу публіцистичну працю, розпочату ще на Волині в різних революційно - підпільних органах. Після переїзду з Зальцбурґу до Мюнхену він був головним редактором тижневика «Промінь», а після переїзду до Америки написав серію брошур, сотні статтей і наукових розвідок.

В рядах ОУН від звичайного рядовика, пізніше провідника низових клітин, проф. Юрій Пундик став членом Проводу Українських Націоналістів і був ним аж до кінця свойого життя. Як член ПУН він не тільки брав активну участь у праці ОУН, але збагатив її блискучими працями. особливо на ідеологічні теми.

Друг Юрко Пундик одружився у Зальцбургу дня 12 вересня 1945 р. з Марією Каркоць. По його смерті сиротами залишились дружина, дочка Оля, син Роман, дочка Леся з чоловіком Юрком Луциком та внуки — Христина й Степан. В Україні оплакуватимуть його мама Мотря й сестра Степанида.

Побіч свого членства в ОУН на найвищому становищі, друг Юрко Пундик був рівночасно активним членом 32-го Відділу ОДВУ в Міннеаполісі, відданим діячем в Українській Православній Церкві та в усіх ділянках нашого політичного й громадського життя.

З почуттям великої втрати прощається з Ним Редакція «Самостійної України» та її читачі. Місце Юрка Пундика буде довго стояти порожнє, бо навіть така щедра українська матір - земля не часто дає життя таким людям, як наш покійний Друг і творчий Співробітник. Природа наділила його кришталевим характером, творчим умом, революційним духом і рівночасно надзвичайно тихою, спокійною, але рішучою вдачею. Юрко Пундик належав до невеликого числа тих новітніх українських апостолів, яких так потребує Україна, бо життя його було присвячене службі українській нації. Тому й після смерти залишиться він для нас прикладом Українця.

Редакція «Самостійної України»

Д-р Денис Квітковський

СВІТЛА Й ТІНІ ДРУГОГО СКВУ

(Рефлексії й спостереження)

В днях від 1-го до 4-го листопада 1973 в Торонті, в Канаді, відбувся Другий Світовий Конґрес Вільних Українців (СКВУ). На цей Конґрес звернули свою пильну увагу не тільки українці, розселені по цілому світі, але й українці в поневоленій Москвою Україні. Бо якщо Юрія Смолича заставили написати довжелезний памфлет що СКВУ під назвою «Що є що» (див. «Літературна Україна» ч. 82, 19 жовтня 1973), то написав він цей памфлет не для нас, не для українців у вільному світі, але для українців в Україні. А якщо так, то поневолені Москвою українці в Україні не тільки знали про цей другий СКВУ, але й спостерігали його з новими надіями й новими побажаннями для його успіху. Юрієві Смоличеві припала сумна роля обезцінити й оплюґавити цей Конґрес. Дуже сумніваємось, чи цей його памфлет виконав задуману ціль. Українська людина навчилась уже відрізняти московську полову від українського зерна.

Звернули пильну увагу на цей другий СКВУ і наші політично - державні центри та «революційні» націоналісти, проголосивши напередодні Другого СКВУ своє «Становище до подій в Україні і в світі», поділивши українців поза Україною сущих, на «самостійників», і «не-самостійників» (з промови президента УНР в екзилі, Миколи А. Лівицького, на Маніфестації дня 4-го листопада). Це був немов відгук на твердження Ю. Смолича, — мовляв, «лідери всіх тих угруповань («Українських буржуазних націоналістів») ввесь час гризуться між собою», тож «скликання СКВУ — це ще одна спроба добитися консолідації розсварених між собою, але одним миром мазаних націоналістів». Смолич має рацію, що між українськими політичними лідерами існують досить глибокі різниці, **але різниці не думок,** не ідей і національно - політичної політики, а радше старих пересудів. Це доказав якраз Другий СКВУ, бо хоч там ще і вносили певний дисонанс деякі давні пересуди деяких старих людей, то в ідейній, програмовій, цілевій ділянках, або, як пише Юрій Смолич, «у визначенні мети єднання», у визначенні конкретних завдань, що стояли перед СКВУ осягнено на ньому повну консолідацію всіх «політичних» і «неполітичних» українських організацій за кордоном», і то не тільки в ділянці боротьби проти скрахованої ідеї московсько - большевицького комунізму, але, в першу чергу, проти дійсного московсько - шовіністичного імперіялізму, який, під плащиком «комунізму», колоніяльно визискує, поневолює й русифікує Україну. На цю тему Юрій Смолич повинен написати свій черговий памфлет. До цього зобов'язує його «комуністична мораль»: сказати українському народові повну правду.

А найважливіші позитиви й неґативи Другого СКВУ були такі:

Об'єднання Українських Православних Церков

Підчас відкриття Другого СКВУ й негайно після молитви, яку провів Митрополит Української Православної Церкви Владика Мстислав, цей же Владика, як «дарунок Другому СКВУ», проголосив офіційно об'єднання Української Православної Церкви в ЗСА, Української Греко - Православної Церкви в Канаді та Української Автокефальної Православної Церкви в Евро-

пі й Австралії в одну **Українську Православну Церкву в Вільному Світі**. Цей історичної ваги Акт Об'єднання Українських Православних Церков у одну духовно - юрисдикаційну цілість тисячна маса делеґатів і гостей прийняла захопленими, кількахвилинними оплесками. Об'єднання Українських Православних Митрополій в одну Українську Православну Церкву в Вільному Світі наступило якраз у момент нашого політичного розгардіяшу на еміґрації і особливо в момент, коли Москва посилила намагання використати якнайбільше Московську Патріярхію у світі для своїх імперіялістично - політичних цілей. На цю тему багато говорилося на симпозіюмі. про який говоритимемо далі.

Симпозіюм

Того ж дня, в четвер 1 листопада 1973 р., коли було проголошено об'єднання Українських Православних Митрополій в одну Українську Православну Церкву в Вільному Світі, відбувся дуже важливий **симпозіюм** на тему руху спротиву в СССР з основним наголосом на події в Україні. На жаль, цього симпозіюму не знайдете в програмі Другого СКВУ, не знайдете згадки про нього і в українській пресі, бо, мабуть, крім ред. В. Душника і ред. Давида Ґріна з американського денника «Детройт Ньюс», на ньому не було нашої преси. Зате велика авдиторія медичної школи при Торонтському Університеті була вщерть заповнена, особливо молоддю.

Модератором Симпозіюму був проф. Володимир Тарнопольський з Осґуд Голл Йорк Університету (українець), а доповідачами — проф Петро Редевей з Лондонської Економічної Школи (англієць), проф. Томас Е. Бірд з Колюмбійського університету (американець) і проф. Богдан Боцюрків з Оттаського Університету (у к р а ї н е ц ь).

Аналізуючи різні рухи спротиву в СССР у світлі загальної Декларації Прав Людини та міжнародніх пактів про цивільні, політичні, економічні, соціяльні й культурні права, в тому числі й право на сецесію і власну державу, що їх недавно Москва й Українська РСР **ратифікували**, проф. Тарнопольський ствердив, що дух противу в СССР не є переходовим явищем, бо в цьому русі спротиву беруть участь і борються за людські права найкращі уми народів СССР та що в недалекому майбутньому настане повна конфронтація між режимом і борцями за індивідуальну й національну свободу

Проф. Т. Е. Бірд присвятив основну увагу становищеві Церков у СССР, зазначуючи, що московський большевицький режим використовує московську православну церкву для своїх імперіялістично - політичних цілей. Нав'язування московською православною патріярхією приязних стосунків з Ватиканом та з іншими світовими Церквами (напр., теперішне залицяння чи «консультаційні розмови» московської патріярхії з Англіканською церквою) не йде по лінії духовно - релігійній, але по лінії московського комунізму, з метою приспати світову чуйність, щоб в такий спосіб легше опанувати цілий світ.

Проф. Бірд ствердив далі, що згідно з канонами православної Церкви, кожна національна церква має основне право на автокефалію (самостійність). Це право в СССР дано чомусь тільки грузинській церкві. Україні не тільки відібрано право на самостійну, автокефальну православну церкву, але навіть митрополію Києва знижено до однієї з митрополій «Української Радянської Соціялістичної Республіки», створивши в Україні аж три митрополії: в Києві, в Херсоні і у Львові. В такий спосіб ці три українські православні митрополії перетворено в звича-

йні дієцезії московської патріярхії.

Ще трудніше становище української католицької церкви в Україні, — говорив далі проф. Бірд, — бо ця церква уважається незаконною. Але, — говорив він далі, — важливо ствердити, що церковно - релігійний спротив в СССР, а в Україні зокрема, має також політичний характер, тому релігійний рух цілком доповнює боротьбу народів СССР за повну індивідуальну й національно-політичну свободу.

В дійсности, — ствердили усі панелісти, в СССР не має російської церкви, бо те, що там існує в формі Московської Патріярхії, є тільки засобом русифікації народів СССР.

Коли візьмемо до уваги такі висновки панелістів Симпозіюму, об'єднання Української Православної Церкви в вільному світі має історичне значення. Створення Ради Українських Церков у Вільному світі, доцільність якої стверджено в постановах Собору Єпископів і Вищих Церковних Управлінь УПЦ, буде черговим доказом нашої державницької зрілости.

Проф. Б. Боцюрків стисло і зо знанням предмету накреслив національні рухи спротиву в СССР і особливо в Україні, наголошуючи, що національні рухи є Ахілловою п'ятою московської імперії. Ніяка імперія не може втриматися при житті брутальною силою й поліційним терором. А проф. Бірд ствердив, що, на основі достовірних, доступних даних, в московській СССР є сьогодні один мільйон політичних в'язнів **тільки** в концентраційних таборах! З того найвищий відсоток творять українці, а найнижчий — москалі.

Ідейні засади

Ціла серія семінарів, що відбулися в п'ятницю 2 листопада і в суботу 3 листопада, мали на меті детально насвітлити й винести відповідні постанови-резолюції в двох основних ділянках: положення в Україні і наша допомога борцям за свободу там, з одного боку, та збереження української духової й фізичної субстанції в країнах поза Україною з метою зберегти нас як національну спільноту й посилити нашу участь в українських визвольних змаганнях, з другого боку. В обох ділянках семінарів єднала всіх учасників Другого СКВУ турбота за трагічну долю української нації під московською окупацією й шукання якнайкращих шляхів і метод допомоги та журба про збереження великої української еміграції у вільному світі в українській орбіті, намагання запевнити їй повний духовий і культурно - політичний зв'язок з українським материком. Боротьба в Україні за саме існування української нації набирає драматичних форм під русифікаційним натиском Москви, а процес асиміляції української еміграції — і то її найкращих елементів — в країнах її поселення становить дуже поважну загрозу. І це якраз тоді, коли ця українська еміграція може виконати історичної ваги ролю в боротьбі української нації за свободу.

В доповідях і в дискусіях не було й тіні думки, що боротьба української нації за свою повну державну незалежність безнадійна; навпаки, скрізь звучала віра, що ми переможемо так, як завжди перемагали в найкритичніших часах нашої історії. Тісний зв'язок української еміграції з своєю нацією запліднить її духом гордости за свою приналежність до великого українського народу, ввіллє в цю еміграцію почуття відповідальности за долю нашої нації як духово - історичної цілости і не тільки збереже її для України, але кине її в бій за свободу спільної всім нам української сім'ї.

В цій ділянці Другий СКВУ виконав історичної ваги ролю. Дуже важливо, щоб новообраний Секретаріят поста-

рався видрукувати всі реферати, включно з резолюціями як вислід дискусій, бо такий посібник буде джерелом надхнення й рівночасно дороговказом для всіх нас у наших дальших змаганнях за українську правду, за українську свободу. Це тим важливіше, що семінари відбувалися одночасово, і через це багато з них не були доступні великому числу учасників Другого СКВУ.

Молодь

Другий СКВУ, мабуть, у більшій мірі, ніж Перший СКВУ в Нью-Йорку, позначився не тільки великою участю української молоді, але також її активністю в працях семінарів та в дискусіях і рішеннях Конґресу. Були моменти, коли молодь рішуче ставала одною лавою за таким чи іншим рішенням, і перемагала в змагу з деякими непоправними «батьками народу». А це значить, що наша молодша ґенерація стає вирішальним чинником у нашому зорганізованому житті і, мабуть, той день уже не за горами, коли ця ідейна українська молодь перебере в свої руки кермо нашого українського еміґраційного корабля і то в доброму значенні.

Виступи нашої молоді були річеві, мудрі, патріотичні. Боротьба між деякими «батьками» й «дітьми» не йшла за владу, але за зміну стилю праці, на який не здібні вже деякі провідні «батьки народу». І то не так з огляду на вік «батьків», як з оляду на їх фізичну й духово - інтелектуальну неспроможність бути дальше керманичами нашого еміґраційного корабля, особливо в цей мінливо-турботливий, історичний час у житті не тільки нашої нації, але й людства взагалі. І це надзвичайно важливий момент.

Наша молодь задеклярувала свою готовість взяти відповідальність за дальшу долю нашої громади в вільному світі, з одного боку, та відсвіжити й посилити духові зв'язки з Україною, з другого боку. А це є чи не найважливішим доказом живучости нашої спільноти поза межами України й запорукою переємности наших змагань як нації за своє національне буття. І хоч наша молодь не була задовільно репрезентована в різних комісіях СКВУ, то цей «недогляд» напевно не повториться в майбутньому. І то не тільки на терені СКВУ, але і в УККА, в КУК, тощо.

Парадоксом був факт, що проти ініціятиви й намагання нашої молоді влити свіжої крови й дати новий стиль нашій праці, виступили якраз ті, які в своїх заявах найбільше «турбуються» нашим доростом, нашою молоддю, від якої залежить наше дальше бути або не бути. По стороні цих непоправних і «незаступимих» «батьків народу», цих «некоронованих монархів» стала й одна «революційна» партія. Але віримо, що в майбутньому природа й історія візьме свій нормальний курс, і при кермі нашого національного корабля станугь ті молоді українські люди, яким сама доля судила там бути.

Надзвичайно важливим моментом є ще й те, що на базі СКВУ контактується наша молодь з цілої земної кулі. Вона тут пізнає себе, зближується й «довідується», що в її жилах пливе та сама українська кров, в її грудях б'ється те саме українське серце, в її душі горять ті самі українські ідеали — без огляду на місце тимчасового її побуту.

На Другому СКВУ наша молодь була сильно репрезентована з Арґентіни, з Европи, не говорячи вже про молодь з Америки й Канади, бо тут її найбільше, й самий Конґрес відбувався на терені Північної Америки. Навіть з Нової Зеляндії прибув молодий, симпатичний Олег Креховець. Наші молодіжні організації (Пласт,

МУНО, СУМА, ОДУМ і ін.) та студентські товариства, включно з світовими надбудовами (ЦеСуС, «Зарево», ТУСМ, тощо) не тільки були репрезентовані на Другому СКВУ, але й брали дуже живу участь у його нарадах і рішеннях. Наша молодь у великій мірі спричинилася до того, що новообрана Президія Секретаріяту СКВУ і самий Секретаріят дістав більше молодої, свіжої крови. А це добра запорука переємности нашого національного життя в діяспорі на майбутнє.

«Не дописали» політики

Згідно з достовірними інформаціями, Президія Секретаріяту СКВУ з осідком у Лондоні запросила всіх лідерів українських політичних партій та політичного світу взагалі бути почесними гостями на Другому СКВУ й виголосити 5-хвилинні привіти. На цю пропозицію деякі наші політичні лідери не погодилися з «ідейно - політичних» причин, а діставши слово на Маніфестації в арені «Мейпл Ліф Ґарденс», два промовці (през. М. А. Лівицький і Яр. Стецько) замість п'ять хвилин, говорили по двадцять хвилин, тим самим унеможлививши виступи з привітальним словом іншим українським політичним провідникам (напр., Олегові Штулю, Голові ПУН, і представникові гетьманського руху). Але до цієї теми повернемо іншим разом і на іншому місці.

Це було явне зловживання гостинністю господарів СКВУ, і рівночасно, це скривдило нашу молодь, яка довгими місяцями готувалася до мистецьких виступів, але, з огляду на забраний промовами час, мистецькі виступи скорочувались або відбувалися при малій кількості публіки, яка мусіла передчасно залишати залю з огляду на реґлямент пленарної сесії СКВУ.

Вибір Президії Секретаріяту СКВУ

Найскладнішою проблемою Другого СКВУ був вибір Президії Секретаріяту СКВУ. Основною причиною цього було, на нашу думку, не так брак єдности, як політично - партійні моменти та самий статут і правильник СКВУ, які чомусь домагаються «узгідненння», або одноголосности якраз у справах, де такі «узгідненння» є майже неможливі. Це не критичний камінчик у наш город. Демократії діють на засаді більшости, а не на засаді узгідненння чи одноголосности. Тільки в тоталітарних режимах типу фашистсько большевицько - московської «демократії вищого типу» можливе таке «узгідненння», і то тільки під пильною «опікою» таємної і явної поліції.

Тому затяжний вибір Президії Секретаріяту СКВУ не треба брати трагічно, бо там діяло в нашу некористь те злорадне «вето», яке допомогло колись повалити королівсько - демократичну Польщу, а сьогодні зробило Раду Безпеки при Об'єднаних Націях беззубим, немічним органом. Наступний Конгрес СКВУ повинен подати до схвалення більш реальний і тим самим дійсно демократичний статут і правильник нарад, даючи рівночасно більші права делеґатам СКВУ. На цьому СКВУ делеґати не сміли, наприклад, ставити внесків на інших кандиадтів, ніж тих, що їх запропонувала номінаційна комісія.

На наступному СКВУ треба або змінити й здемократизувати статут і правильник нарад СКВУ, або, якщо і дальше буде обов'язковою «договореність», тоді необхідно змінити й зменшити число делеґатів, бо це закоштовна річ — скликати сотки делеґатів і так дуже обмежувати їх права. «Узгідненння» — річ добра й корисна. Але, якщо «узгідненість» не працює, не дає бажаних вислідів, тоді треба знайти фіртку виходу з такого імпасу, з такої глухої вулиці. А цим виходом

може бути тільки демократичний процес — голос більшости повноправних делеґатів.

Висновки

На нашу думку, Другий СКВУ, помимо всіх недоліків, був успішним як числом і якістю своїх делеґатів та гостей, так і змістом своїх рішень.

Хоч Президія Секретаріяту СКВУ, яка діятиме в місті Торонто, в Канаді, — це вислід компромісу, а не «узгіднення», вона також, на нашу думку, являється **здоровим компромісом,** бо у виборі її узгляднено «батьків» і «дітей»; тому віримо, що вона виконає чесно й гідно накладені на неї обов'язки і тим самим виправдає надії всієї української нації — «там» і «тут».

І на кінець: Другий СКВУ засвідчив величезну не тільки релігійно-моральну, але й політично - громадську ролю наших Церков, без яких успіх Конґресу був би майже неможливий — особливо, маючи на увазі недотягнення статуту СКВУ й Правильника Нарад, про які була мова вище.

На особливу подяку заслуговує Владика Митрополит Мстислав, а за ним Владика Митрополит Максим, поставу й рішення яких у виборі Президії Секретаріяту СКВУ присутні прийняли оваційними оплесками й співом «Боже, нам єдність подай» та «Ще не вмерла Україна».

Нова Управа СКВУ може розраховувати на нашу повну співпрацю й підтримку в її праці для добра й слави української нації.

Світ людства єдиний, хоче він це знати чи ні, і, знає він чи не знає, його творять усі. Загальнолюдське — це не лише те, що вже стало набутком усього людства, всіх людей (на жаль, такого ще мало і дуже мало) але й те, що повинно б, могло б стати, і більше — все, що збагачує і вивищує людину, сприяє людяності в будь-якій частині світу, в будь-якій сфері життя. Все, що гідне людського роду і що він може поставити собі в заслугу. Такий підхід, без сумніву, породжується духом нашого часу, що звільняється від закостенілого уявлення про історичні й неісторичні нації, світові й несвітові культури, научується цінувати багатоманітність і бачити загальнозначуще не лише в переважаючому.

Іван Дзюба: Перед широким світом

Євген Ґут-Кульчицький

УКРАЇНА І МИ [1]

Події в Україні і наші завдання. Нові перспективи руху опору в Україні — нові вимоги до нас на чужині.

«Совєтська імперія, в добі зростаючої динаміки національних рухів, — це анахронізм Анахронізми часом довго тривають, але врешті завжди падуть.»
Юліюш Мерошевські: Польська «Остполітік» [2])

Про події в Україні і про наші завдання на еміґрації написано вже безліч статтей і виголошено на ту тему багато доповідей. Отож, може видаватися, що даремно витрачаємо час, виголошуючи ще одну доповідь на цю ж саму тему. А справа не в тому. Справа в тому, що нам необхідно узгіднити наші погляди на ці справи, усунути деякі розбіжності думок, а може навіть і знайти спільну плятформу для спільної дії. Цього вимагають і найновіші події в Україні — і в світі. А узгіднення думок і чину можна осягнути тільки щирою й відкритою виміною наших поглядів. Ця доповідь має започаткувати таку дискусію.

Чи можлива революція в СССР?

Кілька днів тому в пресі [3]) знову порушено питання: «Чи можлива в СССР революція?» Це питання має незвичайну важливість для України й інших поневолених націй. Від належного поставлення цього питання може залежати визволення нашої батьківщини — або її занепад. Це питання має відношення також до ідеологічних основ Українського Націоналістичного Руху та до різних визвольних концепцій. Донедавна ще майже всі наші політики й совєтологи категорично заперечували можливість вибуху загальної революції в СССР, вказуючи зовсім справедливо на жахливий терор, на страшну й безоглядну поліційну й військову сили, на які спирається московський режим в СССР. На їхню думку, було б божевіллям провокувати криваві репресії та давати претекст режимові, щоб він міг винищити нас біологічно.

На репліку, що царська Росія та її режим теж спиралися на безмилосердному поліційному терорі та слухняній військовій силі, а все ж в двадцятому столітті в Росії було аж дві революції (1905 і 1917 рр.) совєтологи відповідають, що теперішній жорстокий поліційний режим не можна навіть порівнювати з колишнім царським, а крім того, тоді Росія провадила війни, в яких зазнала поразки — і це саме уможливило вибух революції. І якщо б тепер, на їхню думку, СССР розпочав війну (напр., з Китаєм, або на Близькому Сході) і теж зазнав поразки, то тоді хто знає, як би то було...

В обличчі національної катастрофи, яка настала б, якщо б тепер почалась революція в Україні, деякі наші патріоти виставили концепцію повільних і ступневих змін — еволюційного процесу, що мав би вкінці допровадити до якоїсь лібералізації режиму. Але, як стверджено на VII Великому Зборі Українських Націоналістів [4]), припущення, що режим в СССР під тиском

1) На основі доповіді на Конференції ІСНО, 29 жовтня ц. р. в Торонто.

2) «Культура», Париж, червень 1973.

цілого ряду невдач, громадської опінії власного й чужого суспільства, міг би лібералізуватися й демократизуватися, протирічить історичній логіці російського імперіялізму».

Або, за словами Андрея Сахарова [5]): «По-доброму, поступово чи там еволюційно в Совєтському Союзі нічого зробити не можна, — отже, вихід напрошується сам собою — тільки єдиний: конче потрібно **силою змінити** потворний режим московського комунізму». (Підкреслення моє — Є. Ґ.).

Подумаймо трохи над питанням можливостей революції в СССР і проаналізуймо їх. Немає ніяких сумнівів, що революція є можлива тільки тоді, коли поліційна машина й військові сили не матимуть можливости виступити збройно проти революціонерів і здушити силою повстання. І теж є правдою, що воєнна поразка може спричинити саме таку критичну ситуацію. Але не думаймо, що тільки зовнішній ворожий удар є необхідний, щоб спаралізувати поліційну чи військову силу. Маємо приклади в історії, коли й найпотужніші армії і найбільш могутня поліційна сила ставали часами безсильними й нездібними до будь-якої акції. Це ставалося тоді, коли ті сили тратили віру в себе, починали сумніватися в справедливості своєї дії, в необхідності своїх збройних акцій — коротко: коли серед них починав поширюватися моральний розклад. Тоді приходив такий момент, коли по зуби озброєний і знаменито вишколений вояк чи поліцай не міг вжити своєї зброї — зі страху, збентеження, безпорадности чи інших психологічних мотивів. Іншими словами: вибух революції та її успіх можливі тільки тоді, коли є **відповідний духовий клімат чи відповідна психологічна атмосфера,** які опановують найширші кола: і тих, що роблять революцію, і тих, що мали б її поборювати. Відомості, що доходять до нас з СССР, переконливо підтверджують факт, що мікроби розкладу вже почали проникати навіть до найвищих кіл комуністичної партії! А дивну й незрозумілу поблажливість, чи просто страх ужити безоглядні репресії супроти А. Сахарова і А. Солженіціна, хоч вони обидва в'їдаються в самі печінки совєтському урядові своїми заявами й пропаґандивними виступами, мабуть, теж треба було б зарахувати до цієї самої категорії явищ.

Воєнний неуспіх чи поразка тільки ще більше підносять температуру цього духового клімату, про який я говорю вище, тільки ще більше поширюють розсяг діяння цієї психологічної атмосфери. Отже, треба ще раз виразно підкреслити, що для вибуху й повного успіху загальної революції **не є необхідна воєнна поразка, але є зовсім необхідна відповідна духова атмосфера,** яка мусить визріти до кризового пункту. Ю. Мєрошевскі так пише про те в тій же паризькій «Культурі»: «Процес розпаду СССР чи його перетворення на «спільноту народів» не може початись у Вашінґтоні чи Пекіні, **тільки мусить зродитися й дозріти в самій совєтській імперії.** Тільки тоді війна могла б відігравати ролю допоміжного чинника для визвольних рухів. Евентуальна російсько - китайська війна, якщо б вона вибухла завчасно, з точки зору визвольних рухів була б тільки **змарнованою нагодою.»** (Підкреслення мої — Є. Ґ.).

Тенденції розвитку подій в Україні

А тепер попробуймо під кутом тих міркувань розглянути розвиток подій в Україні, теперішній стан, а може навіть і недалеке майбутнє.

Розуміючи дуже добре, що революцію підготовляє й розпочинає провідна верства народу, її інтеліґенція й політичний актив. Сталін, при допомозі

жахливо жорстокої «єжовщини», старався в 30-их роках зовсім обезголовити український нарід. Тоді винищено поголовно всю українську інтеліґенцію та провідний актив, включно з активом української комуністичної партії. Це завернуло історію України на десятки років назад, перекреслюючи всі здобутки українського народу з попередньої доби на політичному й культурному полі.

Але Москва не мала можливостей виповнити створене вакуум в Україні. Необхідність перевести індустріялізацію, щоб цим способом посилити до максимуму використовування ресурсів України, примусили Москву дозволити заснування соток високих і вищих учбових закладів в Україні (особливо господарських і технічних) та заповнити їх не тисячами, але сотками тисяч молодих студентів. Вони, ставши фахівцями, мали, як сподівалася Москва, допомогти їй наладнати господарську експлуатацію України. Тепер у майже 150-ти високих та біля 700 вищих учбових закладах навчається в Україні понад 1,200,000 студентів. Сьогодні ми маємо в Україні вже мільйони молодих фахівців з високою чи вищою освітою. І то не тільки технічною, бо, попри технічні й господарські, мусіли розвинутися й інші галузі науки: право й суспільні науки, історія, мовознавство, літературознавство, мистецтво, педагогіка тощо. Сьогодні у майже 1,000 різних наукових установ в Україні працює приблизно 100,000 високо кваліфікованих наукових сил.

А людина з високою освітою, як це ми всі добре знаємо, починає самостійно думати, обсервувати — і то не тільки своє найближче оточення, але, завдяки модерним зассобам комунікації, і цілий світ, а дальше — аналізувати, порівнювати й виводити відповідні висновки.

Отак в Україні, протягом кількох коротких років, знову з'явилася нова молода інтеліґенція та провідний актив. І, всупереч інтенціям Москви, а згідно з соціологічними законами розвитку суспільств український нарід знову ступив на шлях свого нового духового відродження.

Першою, вступною й початковою фазою того відродження було **усвідомлення соціяльної несправедливости й кривди.** Прислані режимом з Московщини керівники всіх галузей національного життя в Україні витиснули й здеґрадували автохтонів (тобто, українців), які, хоч часто з кращими кваліфікаціями, мусіли тепер вдоволитися підрядними становищами. Це почуття кривди й соціяльного використовування дуже глибоко в'їдається в душу й залищає там болючі сліди — рубці. Але, по своїй суті, ці почування були ще дуже пасивні й викликали тільки резиґнацію і зневіру.

Але вже з початком 60-их років, використовуючи коротку «відлигу» після смерти Сталіна та його розвінчання, українська молода інтеліґенція, а особливо поети й письменники (т. зв. «шестидесятники» — поезія завжди йде в аванґарді духової революції), починають свідчити **народження національної свідомости.** Ця національна свідомість проявляється пробудженням глибокої любови до свого рідного, але вона, у своїй початковій стадії, ще не виходить поза **примітивний сантиментальний етнографізм і побутовщину:** оспівування краси рідного краю, своєї рідної мови, великих постатей української культури, як напр., Тараса Шевченка, материнської любови тощо. Українство тієї доби ще дуже несміливе, приховане. Панує загальний страх перед московським режимом і намагання приховати свою національну приналежність (українську мову вживають тільки в тісних

замкнених колах, міняють прізвища, щоб не відрізнятися від москалів, затаюють національні почуття, на кожному кроці деклямують про свою пошану до «старшого брата» тощо).

Швидко опісля, вже з кінцем 60-их років, національна свідомість в Україні переходить **в активну,** подекуди навіть **у бойову фазу,** і це проявляється у всіх ділянках життя: в науці, літературі, мистецтві, в суспільному житті, навіть в економіці. З'являються поважні наукові й літературні твори. Згадаймо, наприклад, **Українську Радянську Енциклопедію.** Хоч вона видана на доручення уряду в пропаґандивних цілях, але все ж, подаючи безліч матеріялу в українській мові, вона мимоволі розбуджує приспані національні почуття. Ще більше, можна сказати епохальне, значення має **Словник Української Мови,** який впроваджує українську мову на світову арену як рівну з мовами інших великих культурних націй. Появляються поважні наукові праці з українського мовознавства, літературознавства, мистецтва (імпозантна **Історія Українського Мистецтва,** монографії, окремі твори про українську ношу, архітектуру, кераміку, писанки тощо), відважна публіцистика, фантастика з дуже сміливими ідеями і багато іншого, про що в нас писалося вже в пресі. Починають з'являтися спроби шукати політичних розв'язок нестерпного положення на леґальній базі (на конституції СССР чи УССР та на державних законах). Науковці починають пробувати розробляти наукові питання з усіх ділянок національного життя.

У висліді народжується почуття національної гордости й людської гідности, поволі починає зникати паралізуюче почуття непереможного страху перед режимом і його переслідуваннями. Особливо молода ґенерація, яка не пережила жахіття «єжовщини», починає віддихати вільнішим повітрям.

Л. Лук'яненко так пише про те [6]): «Ніщо, що основувалося тільки на страху, не тривало довго, і **страх не є вічний.** Як все інше в світі, і страх є проминаючим явищем. Щоб існувати, він мусить бути постійно викликуваний. Так він був постійно роздмухуваний смертю — тисячами невинних смертей. Це викликало страх у наших батьків. Але **нова ґенерація** народилася після війни і виросла, не знаючи жаху терору, й уже **не є скована страхом»** (Підкреслення мої — Є. Г.).

В. Мороз дуже яскраво насвітлює цю справу [7]). Він каже: «Що ж сталося? Чому репресії не дають звичайного ефекту?... **Змінився час** — от і вся відповідь... Ви взяли палку, щоб розкидати вогнище — але замість того тільки підворушили його. На більше не вистачає сили, це значить, що суспільний організм, в якому ви живете, вступив у таку фазу розвитку, коли репресії вже дають **зворотній ефект.** І кожна нова репресія буде тепер новим бумеранґом».

Колись носієм українства було наше селянство; тепер цю ролю перебрала на себе наша інтеліґенція, а за нею й робітництво. Свідоміші одиниці починають вже навіть гордитися своїм українством (наприклад, поширюється демонстративне ношення українських вишивок. Їх носять тепер усі: і селяни, й робітники, й інтеліґенція; носять і старі, й молоді, особливо студенти).

Українська мова, хоч ще дуже поволі, але вже починає відвойовувати втрачені позиції. Особливо треба відмітити, що в обороні української мови починають виступати вже не тільки інтеліґенти, але й простолюддя. Якщо взяти до уваги, що режим старається всіми засобами накинути вживання російської мови, починаючи від перед- і дошкілля, від народніх і середніх шкіл аж до високих і вищих учбових закла-

дів, то справді подивугідні ті, що намагаються боронити належні українській мові права.

І хоч ця фаза національного розвитку ще не цілком закріпилась і не охопила всіх прошарків населення, московський режим уже почав жорстокі переслідування — в свідомості того, що такий стан може цілковито перекреслити всі московські асиміляційні зусилля, у формі т. зв. «злиття націй». Нові переслідування, особливо драконські засуди, викликають саме протилежні наслідки, поширення опору на широкі маси і твердішу поставу українських переслідуваних патріотів. Як каже В. Мороз у тому ж своєму «Слові, «нові процеси на Україні і в усьому Союзі **тільки починаються.** Українське відродження ще не стало масовим. Але не тіште себе, що так буде завжди. В епоху суцільної письменности,... а радіо мають усі, — в таку епоху кожне суспільно - вагоме явище стає **масовим.** Невже не розумієте, що скоро вам прийдеться мати справу з масовими соціяльними тенденціями? Нові процеси лише починаються, а ваші репресійні заходи вже перестали бути ефектовними. Що ж буде далі?»

Україна переходить на наших очах у дальшу стадію свого розвитку. Нові повідомлення з України приносять вістки про те, що по Україні починають поширюватись явні чи таємні **протестаційні акції,** які часто прибирають нелеґальні форми. Преса в останні часи приносить чимало вісток про ці акції. Хто знає умови терору, шантажу й донощицтва в СССР, мусить дивуватись й захоплюватись мужністю тих, які це роблять під загрозою власному життю. Ці акти вказують на зовсім інакше вже духове наставлення, на інше духове підсоння в Україні. Час леґального опору, відклику на конституцію й закони вже за нами. На сцену виходять молоді люди, повні гарту, завзяття й готовости жертвувати своїм життям для добра своєї нації.

Ці акції ще не зорганізовані, вони все ще спорадичні й зовсім спонтанні. То тут, то там знайдеться два-три сміливці, що хочуть дати вияв загальному почуттю ненависти до Москви, хочуть відплатитися за постійне зневажання української національної й загальнолюдської гідности, хочуть задемонструвати бажання свободи.

Хоч ці акції не приносять тепер ще режимові великої шкоди, але для створення відповідного психологічного клімату вони мають величезне значення. Вістка про кожну таку акцію поширюється блискавично, захоплює найширші кола й революціонізує їх, а особливо — легкозапальну молодь.

Наслідки таких акцій зовсім необчислимі. Вони можуть інспірувати інших до подібних акцій, і це явище може з часом прибрати **масові міри.** Але вони можуть мати вплив і на представників московського режиму в Україні. Втративши довір'я в охорону зі сторони КҐБ і непевні за своє життя, вони мусітимуть незабаром або зовсім змінити свою поведінку супроти українців, або врешті залишити цей небезпечний і «негостинний» край.

Цей момент напевно не прийде вже завтра, бо атмосфера там ще не загусла до кризового пункту. Але коли врешті температура психологічного клімату піднесеться ще вище, і то не тільки в Україні, але і в інших краях поневолених націй, то рішучість поліційних органів буде занепадати аж до повного спаралізування їхньої спроможности діяти проти «порушників порядку». Серед військових залог почнуться ферменти, непослух, дезертирство. Так, поволі, але неухильно, надійде той момент, коли вибух загальної революції в СССР може стати справді можливим — і без необхідної поразки в майбутній війні.

Ми справді не знаємо, коли такий момент прийде. Революції приходять зовсім нагло й несподівано. Вони звичайно заскакують і одну, й другу сторону як велика несподіванка. Розвиток світових подій, новітні духовні течії, що опановують всі народи, можуть прискорити психологічне дозрівання мас, але можуть і припізнити його. Політичні «ворожбити» на основі дуже глибокої й всесторонньої аналізи подій у світі і в СССР передбачують, що такий момент — піднесення температури духового клімату до кризового пункту в СССР — повинен прийти не пізніше, ніж на початку 80-их років. Але він може прийти й багато раніше. Це залежить у великій мірі від нового укладу сил у світі та від тих змін у світовій політичній ситуації, що так несподівано й нагло всіх нас заскакують. Часу зосталось уже дуже мало. А ми тут, на еміґрації, ще зовсім не приготовані на таку можливість.

Що ж нам тут робити?

Перейшовши до наших еміґраційних буднів, ми мусимо перш за все ствердити: не зважаючи на повну свободу діяння без ніякого тиску чи втручання згори, порівнюючи великий добробут, необмежений зв'язок із цілим світом і вільний доступ до інформацій не тільки про всі світові події, але й про всі здобутки духового, культурного, наукового й технічного поступу людства, ми на еміґрації, у своїй масі, все ще не вийшли поза фазу **примітивного етнографізму і побутовщини.** Доказом цього є наші національні святкування з примітивними програмами, що нагадують нам все ще XIX століття; наші фестивалі з гопаком у шараварах, з варениками й голубцями, наше захоплення плаксиво - сантиментальними «Рушничками», брак національної гордости й ховання своєї національної приналежности (уникання української мови, зміна імен і прізвищ), і повна пасивність нашого суспільного життя. Навіть наші репрезентаційні організації й наукові установи обмежуються дешевою й нікого не переконуючою пропаґандою, дрібними летючками, памфлетами чи платними оголошеннями в чужомовній пресі. Наша найбільша журба й вершок нашого зусилля — це збереження нашої національної ідентичности (внутрі), вуличні демонстрації (назовні) чи будування пам'ятників Тарасові Шевченкові. Не говоримо, що вони непотрібні. Ні, вони дуже корисні й необхідні. Але говоримо про них так тому, що діяльність нашої еміґрації **не виходить поза ці примітивні форми.**

Чи така наша «амбасадорська» діяльність може підвищити температуру психологічного клімату на рідних землях — приходиться сумніватися. А саме цей духовий клімат в Україні (і в цілому СССР) є вирішальним для того, щоб дійти до мети, про яку так зворушливо ми постійно деклямуємо — втертими вже й застарілими фразами.

А тим часом усе, що ми тут думаємо що ми робимо — чи не робимо, те, чи ми єднаємося, чи ворогуємо поміж собою, — все те доходить на рідні землі й підносить або знижує там температуру психологічного клімату. І цей факт повинен нам підказувати, що саме треба робити тут, на еміґрації. Не маємо можливости обговорити тут усіх аспектів нашого еміґраційного життя й тих завдань, які повинні б стати предметом нашої посиленої уваги. Тут обмежимося тільки кількома загальними завваженнями, які варті того, щоб їх порушити в нашій дискусії. Одне тільки є зовсім певне: в наших взаєминах з рідними землями найважливіша є не матеріяльна допомога (хоч вона, може, й є дуже потрібна для декого), але ті наші духові вартості, які їх там можуть підтрима-

ти на дусі, можуть їм дати снагу й завзяття до дальшої праці, до дальших змагань.

Отож, цілим нашим життям, нашим наставленням, усією нашою діяльністю ми мусимо брати участь **в поширенні й поглибленні згаданого психологічного клімату в Україні.** Може не зашкодило б нам з тих причин перейти на простіший, більш суворий — **спартанський спосіб життя.** Це бодай у малій мірі наблизило б нас до того способу життя, що його ведуть наші переслідувані патріоти в Україні. А крім того це дало б нам можливість збільшити нашу **жертвенність** не тільки грішми, але й нашим часом, працею й витраченою на громадські справи енерґією. (У зв'язку з тим, подумаймо про необхідність зактивізувати наше організаційне життя). **Тільки активність** веде до успіху! Пасивність веде прямо до гробу.

Перестаньмо поборювати всіх тих, що мають іншу думку, ніж ми. Борімося з чужими думками, ідеями, поглядами чи концепціями, а не особисто з їхніми носіями. Зрозуміймо врешті, що **національна солідарність** мусить стояти високо над солідарністю груповою чи ідеологічно - партійною. Інакше може таке статися, що не буде кому передати наших ідей, не буде кого переконувати в правильності наших поглядів.

Плекаймо в собі й передаваймо дальше нашу **непохитну віру** в невмирущість української нації, в наше незаперечне право на вільне самостійне життя. Відкидаймо кожну думку про необхідність патронату над нами «старшого брата». Студіюймо відповідні матеріяли й переконуймо інших — і самих себе, — що **українська нація має всі необхідні духові атрибути й матеріяльні ресурси, щоб гідно керувати собою в своїй власній незалежній державі.** Перейняті й об'єднані цією великою вірою, ми зможемо передати її і на рідні землі, — як **наш найбільший дарунок.**

«Традиційне поняття революції як збройного повалення ворожого режиму, є доповнене й збагачене сьогодні в Україні поняттям **духової революції** в душах українців як необхідної передумови її повної перемоги й закріплення. В процесі цієї революції йде боротьба проти байдужости до сучасного стану в Україні, проти податливости натискові окупантів, за пробудження національного сорому за стан поневолення свого народу, за відродження людської гідности й національної гордости та моральної відповідальности за долю своєї нації.» (Матеріяли VII ВЗУН).

Постійне **духове напруження,** контакт з ідейними течіями не тільки в Україні, але й у цілому світі, необхідні сьогодні кожній українській культурній людині. З цією метою, ми мусимо розбудовувати й підтримувати наші світоглядові **видання й пресу.** Тому від наших членів і прихильників вимагаємо активного відношення до тих справ.

Наукова праця й видавання наукових творів чужими мовами має відкрити нам браму до світової духової еліти. Але така праця — це, в першу чергу, проблема відповідних фінансових засобів. Тільки наша жертвенність може створити необхідні для цієї цілі фонди.

«Не менш важливим завданням є створення однієї матеріяльно сильної, наукової централі, завданням якої було б розвивати українську культуру й науку в умовах свободи й репрезентувати її перед зовнішнім світом». Матеріяли VII ВЗУН).

Немає ніякого сумніву, **що українська культура** — це той, чи не єдиний цемент, що об'єднує нас усіх у нарід і робить з нього модерну, свідому

своїх завдань націю. Але поспитаймо: що ми робимо, щоб плекати нашу культуру й застосовувати її у нашому житті на еміґрації? Чи українська культура має постійно повертатись до форм з XIX-го, а може XVIII-го століття? Чи не повинна вона йти з духом часу, розвиватись і приймати все кращі й вищі форми?

Шляхів до того поступу шукає наша **молода ґенерація.** Чи не є нашим обов'язком допомогти їй у тих шуканнях, замість картати її за те, що не наслідує наших дідів і прадідів? Молодь потребує свого відповідного середовища і відповідної в ньому атмосфери. Попробуймо створити для неї таке середовище. Сьогоднішня молодь також є ідейна, але ми не можемо годувати її старими заяложеними фразами, історичними півправдами (а може й неправдами), закостенілими «традиціями», суперечними новітній добі. Молодь хоче поступу, і ми, старші, вдержимо з нею контакт, якщо не будемо замикати наших очей на поступ у світі у всіх ділянках життя.

Отже, **дальша освіта** (чи самоосвіта) необхідна для нас, якщо не хочемо лишитися позаду інших і втратити нашу молодь. А це означає — багато читати, сходитися й дебатувати на поважні теми, на світові проблеми. Це означає **відродження нашого організаційного життя** й поставлення перед ним нових завдань.

Рівнож, ціле наше організавоане суспільство в вільному світі повинно зробити рішучі кроки для того, щоб довести якщо вже не до об'єднання й консолідації, то бодай до **координації дій всіх наших партійно - політичних чинників.** Це піднесло б престиж нашої політичної дії на еміґрації й повернуло б віру, зокрема серед молодшого покоління, в українську вільну політику та її оранізовані вияви. Без такого зговорення й узгіднення діяльности в політичній площині годі сподіватися, що зусилля еміґрації на допомогу рідному краєві в його смертельній боротьбі за існування будуть мати успіх.

«Було б великим злочином перед тими, що борються й жертвують собою в Україні, коли б українські політичні організації на чужині не зуміли скоординувати своїх дій в одному політичному центрі, який разом з суспільно - громадськими, церковними й науковими центральними установами створив би об'єднаний **фронт визволення України** для скоординованої допомоги рухові опору на Україні». (Матеріяли VII ВЗУН).

Не можна занедбувати й **зовнішнього фронту.** Сьогодні цілим світом перекочуються хвилі вселюдських ідеалів гуманізму, модерного ушляхетненого націоналізму, які об'єднують всі народи до спільного змагання за краще спільне майбутнє. Хоч дехто сьогодні ще може не зрозумів тих світових тенденцій і виступає проти них, то місце України — ми в цьому глибоко переконані — в «народів вольних колі», і український традиційний гуманізм перекликується з тими світовими тенденціями.

Але місце під сонцем нікому не дістається автоматично. Його треба собі вибороти, його треба заслужити. І якщо наші патріоти в Україні не мають можливости працювати на міжнародньому полі, то наша еміґрація повинна використати своє вигідне положення й перебрати цю необхідну ролю.

Міжнародна політика може мати якщо не вирішальний, то бодай допоміжний вплив на визвольні змагання України й інших поневолених націй. Пригадаймо собі сильний вплив протестів інтелектуальних кіл світу, а також американського парляменту проти переслідування дисидентів в СССР. Об'єднана українська еміґрація повин-

на шукати контактів з міжнародніми політичними колами. Особливо треба використати міжнародній ф о р у м ООН.

Щодо окремих завдань на тому полі, то наша **інформація чужинців** мусить бути спокійна, речова, основана на твердих наукових актах і подана в спосіб, гідний великої культурної нації.

Зав'язання знайомства і здобування прихильників серед впливових чужинних політиків і державних мужів (у світовій політиці не рішає «вулиця»!) теж вимагає об'єднання наших організаційних зусиль і завершення їх репрезентаційним органом.

Особисті зв'язки все ще відіграють велику ролю в політиці, але вони відбуваються поміж рівними. Подбаймо тому, щоб наша молодь, здобувши відповідну високу освіту, увійшла в гурт тієї впливової чужої інтелігенції.

Так ми доходимо до кінцевого висновку: справді, дальше майбутнє України вирішуватимуть патріоти на рідних землях, а не еміграція; але еміграція може багато допомогти в процесі визволення України, якщо буде свідома того, чого Україна від неї вимагає, і якщо об'єднає свої зусилля в організований спосіб. Одинцем ніхто з нас багато не може осягнути. А тим часом тільки незначний відсоток нашої еміграції пов'язаний з будь-якою організацією, а ще менший відсоток працює активно в тих організаціях. На жаль, це не відноситься тільки до т. зв. «простих» людей. Наша інтелігенція з високою освітою і тут веде перед. Це накладає на нас незвичайно трудне завдання: züактивізувати маси нашої еміграції в українському організованому житті. Зачинати мусимо від себе і від тих низових клітин, в яких ми працюємо. Не чекаймо, що це зробить за нас СКВУ або хтось інший.

---

3) «Свобода» ч. 179, 27. IX. 1973 та «Новий Шлях» ч. 43, 27. X. 1973.

4) Матеріяли VII ВСУН.

5) М. Килимний у «Свободі» ч. 194, 19 жовтня ц. р.

6) . Лук'яненко до голови Президії Найвищої Ради УССР, Д. С. Коротченка.

7) В. Мороз: Замість останнього слова, («Широке Море України).

Національне відродження — найглибинніший з усіх духовних процесів. Це явище багатоплянове і багатошарове, воно може виявитись у тисячах форм. Ніхто не зможе всіх їх передбачити і сплести настільки широкий невід, щоб охопити процес в усій його ширині. Ваші греблі міцні й надійні, але вони стоять на сухому. Весняні води прямо оминули їх і знайшли нові русла. Ваші шлягбавми закриті. Але вони нікого не спинять, бо траси давно пролягли збоку від них. Національне відродження є процесом, що має практично необмежені ресурси, бо національне почуття живе в душі кожної людини, навіть тієї, яка, здавалося б, давно померла духово.

Валентин Мороз: Замість останнього слова

Д-р Зиновій Книш

РОЖЕ ҐАРОДІ

ВІД РЕДАКЦІЇ: В нашій пресі, ба навіть у наукових працях, часто пишеться про крах і банкрутство комунізму, але майже ніколи й ніде немає наукової аналізи, джерельних доказів цього банкрутства. А щоб не обвинувачували нас у суб'єктивності, наша редакція вирішила помістити на сторінках «СУ» короткий життєпис одного провідного комуніста і його критику комунізму. Хоч Роже Ґаради, член центрального комітету комуністичної партії та її політбюра уважає себе і дальше марксистом - комуністом, його нищівна критика МОСКОВСЬКОГО комунізму повинна повністю виправдати НАШУ оцінку цього комунізму як заслони, за якою криється стара хижа московська імперіялістична потвора. Ми вдячні д-рові З. Книшеві за його об'єктивне й тим самим цінне для нас зреферування тих могутніх ферментів, які діють внутрі комуністичної партії, бо вони посередньо допоможуть нам розкрити правдиве обличчя комуністичної по формі й шовіністично - імперіялістичної по змісті Москви й допоможуть повалити цього нового гіганта на глиняних ногах...

***

Роже Ґараді, член Центрального Комітету Комуністичної Партії та її Політбюра, співтворець політичної програми комуністичного руху в Франції, близький друг Моріса Тореза, довголітнього генерального секретаря французької компартії і пізніше його наступника Вальдека Роше, пройшов довгий і крутий шлях у своїй політичній кар'єрі, аж поки накінець опинився поза організованими кадрами партії, що для неї присвятив усе своє життя. Не він один переживав таку особисту трагедію. Керівник активістів міжнароднього марксизму, що їх притягнула утопія перетворення сучасного їм світу на новий «золотий вік» людськости, аж доки з-поза димової заслони ідейно - облудних гасел не вискалила зуби цинічна й тверда дійсність, нараховуємо вже десятки. Одним із них спала полуда з очей, другі згіркли в розчаруванні, треті організували хрестовий похід за направу, чи пак як тепер у моді говорити, за «привернення людського обличчя» міжнародньому комуністичному й соціялістичному рухам. Роже Ґараді належить до тих, що, не зважаючи на все, до кінця залишився вірним марксизмові, хоч його викинули за борт комуністичного руху.

Народився він 1903 року в робітничій сім'ї, де життя не з медом, і треба було перебиватися з води на хліб. Відносини ще погіршали, коли батько родини вернувся калікою з війни, що започалася велетенським патріотичним підйомом, а хоч скінчилася мілітарною і політичною перемогою, принесла з собою гірку критику життя, одним з наслідків якої було створення Комуністичної Партії Франції в 1920 році. За кумів при народженні компартії були не тільки невдоволені поміркованістю традиційного соціялізму партійні діячі; патронували їй славні письменники, артисти, професори - науковці — люди з інтелектуальної верхівки тодішньої Франції.

Загорнула вона й Роже Ґароді під свої крила, та не відразу. Перед тим ще здобував він свої остроги суспільно - політичного діяча в католицькому християнсько - суспільному русі. Як молодий двадцятилітній юнак, але вже з деяким досвідом практичної праці серед убогих прошарків людности під керівництвом християнсько - суспільної благодійної акції, він перейшов до комуністичної партії й відразу стрімко почав підніматися по щаблях партійної кар'єри. Проте, залишки християнської філософії милосердя і шукання соціяльної справедливости в погодженні суспільних контрастів не залишали його до кінця. Це виявлялося в його

багатьох статтях, в його схильності до дискусій (приватним листуванням і в публічних виступах) з католицькими теологами, представниками християнсько - суспільної філософії і навіть у дружбі з деякими радикально до розв'язки соціяльних проблем настроєними єпископами. Його бажанням було інтеґрувати в комунізм найкращі елементи християнської фісолофії. За його власними словами, «марксизм зубожів би, якби св. Августин, св. Тереса з Авілі або Паскаль стали йому чужими». Тій справі присвятив він свою книжку п. н. «Церква, комунізм і християни».

Дивними можуть видаватися такі погляди в атеїста, представника організованого воюючого матеріялізму. Одначе, з такими феноменами нерідко стрічаємося в латинських католицьких країнах, де люди очікують від церкви вічного блаженства по смерті, а від комуністичної партії — дочасного щастя на землі. Вони ставлять і Богові свічку, і чортові огарок. Тим частково можна пояснити успіхи комуністичних партій Франції та Італії серед таких верств суспільности, що, здавалося б, повинні бути глухі на співи комуністичних сирен. Люди типу Роже Ґароді не загріли б довго місця в комуністичних партіях европейського сходу: якщо б не скінчили «під стінкою», то послали б їх на прохолоду кудись у глибину сибірської тайги. Але французька й італійська компартії без них зійшли б до ролі дрібних і маловпливових революційних сект, без надії заволодіти широкими масами народу.

Здібний і схильний до філософських міркувань, молодий Ґароді кінчає школу і згодом стає професором філософії університету в Альбі, департаменту Тарн на півдні Франції. Там познайомився він з Морісом Торезом, і відтоді датується їхня дружба.

Арештований за режиму Віші, він просидів два з половиною роки в концентраційних таборах, спершу в Франції, а потім в Альжірі; звільнили його звідти аж шість місяців після десанту американців у Північній Африці. Ґароді негайно включився в роботу Комуністичної Партії Альжиру і працював у ній один рік. Повернувшися до Альбі нелеґально, мусів спочатку жити в підпіллі.

Довгий час обирали його послом до парляменту з департаменту Тарн, однак, парляментарна праця не дуже його цікавила і в 1960 році, за згодою партії, він покидає парлямент, не зважаючи на те, що був обраний до сенату на дев'ять років.

Відносини в СССР були знані йому не тільки з теоретичних студій або з принагідних подорожей на з'їзди чи конференції. Майже цілий рік, від жовтня 1953 до серпня 1954, разом зі своєю родиною жив він у Москві, студіюючи там в Інституті філософії московської Академії Наук. Він докладно придивився і грунтовно вивчив практику большевицької партійної та державної бюрократії і, коли пізніше громив її в нещадній критиці, то не керувався тільки емоціями чи невдоволенням з розвитку подій; критика його опиралася міцно на глибоких історичних студіях і ґрунтовних спостереженнях при самому джерелі лиха.

Бувши переконаним марксистом від ранньої молодости, Роже Ґароді лишився ним і надалі, не дивлячись на глибокий перелім, що зайшов у ньому після окупації Чехо-Словаччини військами соціялістичного бльоку на чолі з СССР. Та й не тільки він підняв свій голос протесту, — інвазію засудили всі, але мало хто вирішив довести свій протест до самого кінця, без уваги на консеквенції в особистій політичній кар'єрі. Угорське повстання 1956 року Роже Ґароді осудив і схва-

льно поставився до совєтської інтервенції, уважаючи, що вона «заощадила в той спосіб світові відродження гітлерівського фашизму в Угорщині». Повстання угорських патріотів за **національну** Угорщину було йому незрозуміле. Коли ж совєтські танки здавили Чехо-Словаччину за те, що **вона хотіла лишитися комуністичною,** тільки не на совєтський лад, а на свій власний, згідний з національною традицією і соціяльною структурою чеського і словацького народів — щойно тоді Ґароді пізнав остаточно, що за совєтським комунізмом стоїть звичайний, традиційний історичний московський імперіялізм.

Проти того підніс він свій голос, найперше у власній, французькій комуністичній партії, а згодом скрізь, де тільки мав нагоду або де трапилася йому можливість, виступаючи завжди, на його думку і за його твердженнями, з позиції чистого, незфальшованого й ортодоксального марксизму й ленінізму. А це невідхильно мусіло привести Ґароді до конфлікту з офіційною політичною лінією комуністичної партії, і, кінець-кінцем, його з партії виключено.

Фермент у міжнародньому комуністичному русі, започаткований брутальною інтервенцією совєтської сили в Чехо-Словаччині, не затих. Відважні слова Ґароді щоправда не потягнули за собою широких партійних мас, але засіяли в одних сумнів, а в других недовір'я до свого партійного проводу. Міжнародний комунізм зайшов у затяжну ідейну кризу, і хоч він не має сили, ані відваги протиставитися мілітарній потузі СССР, але через те прийшов кінець мітові непомильности совєтського комунізму.

Роже Ґароді написав багато книжок, брошур, статтей, розвідок та есеїв філософського та політичного змісту. З них найбільше відомі: «Чи можна сьогодні бути комуністом», «За французький модель соціялізму», «Великий зворот у соціялізмі» та остання, «Повна правда», де зібрані докупи матеріяли, що довели до остаточного розриву між автором і тодішнім керівництвом французької комуністичної партії.

Читачеві буде цікаво познайомитися з уривками творів Ґароді, де він характеризує большевицьку бюрократичну систему та піддає її критиці з точки погляду правовірного марксиста-ленінця, що ним він себе увесь час, навіть і після виключення з партії, уважає — і з позиції комуніста західньої культури в розвиненій економічно й культурно країні зо старими демократичними традиціями.

Із книжечки п. н. «Чи можна сьогодні бути комуністом?»

Обмежувати критику минулого тільки до «культу особи» Сталіна, — це просто смішно. Певно, індивідуальність Сталіна зіграла свою ролю, одначе, по суті, це наслідок, а не причина. Це тільки крайній вияв зцентралізованої бюрократичної системи.

Отже, висувати на перший плян «культ особи», — значить затушковувати справжні проблеми й витворювати небезпечну ілюзію, що вистачить змінити особу, щоб усе було гаразд. Було заслугою керівника італійської комуністичної партії, Пальміро Толіятті, що він звернув увагу на суть справи та доказав, що причини т. зв. звироднілого сталінізму не лежали в особі Сталіна, що вони невідхильно мусіли випливати з самої системи. Свого часу він стягнув на себе публічний осуд, з ініціятиви совєтської комуністичної партії, яка твердила, що звинувачувати систему — значить робити сам соціялізм відповідальним за «культ». Тим часом, Толіятті аж ніяк не звинувачував соціялізму як такого, тільки його бюрократичний, авторитарний і

зцентралізований «модель», що розвинувся в Совєтському Союзі.

В основі того бюрократичного централізму лежить догма, згідно з якою комуністична партія й держава повинні керувати всіма формами суспільної діяльности, від економічної продукції аж до інтелектуальної й артистичної творчости...

Така монополія знання й рішень може бути тимчасовою конечністю на цім чи іншім етапі революції в країні відсталій, оточеній ворогами, пригніченій матеріяльними злиднями й позбавленій вироблених кадрів. Але вона не сміє стати постійною засадою для побудови соціялізму. Сперта на такому принципі система обов'язково доведе за якийсь час до бюрократичного, авторитарного й догматичного звихнення, до дегенерації соціялізму.

Те саме відноситься й до партії: коли все вирішується «нагорі», у групці керівників, тоді на інших щаблях партійного життя не лишається нічого, як тільки виконувати, а в найкращому випадку - коментувати директиви «центру».

А втім, як же ж може «база» доречно дискутувати про орієнтацію партії, коли вона не має ніякої політичної інформації? Не треба далеко шукати за прикладом: 21 серпня 1968 року ні один громадянин Совєтського Союзу (за вийнятком членів Політбюра та деяких високих урядовців) не мав поняття про відповідь чехо-словацької партії на обвинувачення членів Варшавського Пакту. Совєтська преса, радіо, телевізія з недовір'ям, м'яко кажучи, до мас (а власне, треба б сказати: з погорди до них) пропускала тільки ті факти й вістки, що служили для оправдання партійної лінії.

Це недовір'я простягається також на «братні» партії та на їхніх керівників. Повідомлення про інтервенцію, вислане 21 серпня керівникам усіх «братніх» партій, зачиналося такою офіційною брехнею: «Закликані більшістю Центрального Комітету та його Президії...» — ця ж сама брехня — це була єдина інформація, що дійшла до членів Комуністичної Партії СССР та до читачів «Правди».

Ось у чому лежить шкідливість такого поняття партії, і з тієї саме причини Толіятті, в зв'язку із давнішою своєю критикою, прийшов до висновку про конечність «нового типу партії»... Бо комуністична партія сьогодні, в економічно й технічно високорозвинених країнах, з традиціями буржуазної демократії, в час миру й леґальних умов діяльности не може притримуватися тих організаційних форм, що їх дуже старанно розробляв Ленін для нелеґальної партії в недорозвиненій країні, партії, що вилонювалася не з буржуазної демократії, тільки безпосередньо з напівфевдального й автократичного режиму.

... А теперішні керівники Совєтського Союзу швиденько хотіли перегорнути сторінку: ще не пройшло десяти літ від XX Конґресу, а вже цілковито похоронено критику сталінізму. Вони, основне ядро партії й держави, формувалася в добі с т а л і н і з м у й починали свою діяльність у часах Сталіна за тогочасніми критеріями: прийняття офіційних догм, виконування без дискусії на кожному щаблі партії директив «згори», централізоване, бюрократичне й авторитарне діяння всіх партійних установ. В 1966 році, коли Комуністична Партія СССР підготовляла свій XXIII Конґрес, можна було побоюватися, що партійний апарат, який і без того на всю пару пішов по стежках неосталінізму, задумує офіційно реабілітувати Сталіна. Ідеологічно підготовляли це багато статтей з-під пера високих військових старшин і партійних діячів.

... А не можна собі й уявити побудови соціялізму в той спосіб. Бо сама суть соціялізму полягає в тому, щоб

звільнити трудящих не тільки від визиску панівних кляс, але й від усіх форм економічного, політичного та духового відчуження і тим самим вимагає творчої співпраці та співучасти кожного на кожному рівні суспільної діяльности.

Фактичне здійснення, без ніяких затримок, такої реформи та пов'язаних з нею побічних політичних наслідків, містило б у собі повну духову волю, цебто, її три основні складники: свободу збирати й розповсюднювати інформації; свободу дискутувати без страху перед санкціями хіба тільки критикою висловлюваних думок; кінець примусу, що його накладала досі чи то державна влада, чи то прищеплені односторонньою пропаґандою міти та «психологічна обробка мас».

Без того неможливі ані методи демократичні, ані наукові.

Постава теперішніх совєтських керівників до тієї справи дуже знаменна. Після п'ятидесяти років соціялізму виросли нові покоління інтеліґенції, що вийшла з робітничої кляси, глибоко свідома своєї солідарности з нею і здебільшого тісно з нею пов'язана як інтеґральна частина тієї робітничої кляси. І чи не парадокс це, коли постійно чути домагання, що інтеліґенція мусить підчинятися робітничій клясі, до якої вона в Совєтському Союзі віддавна належить? Ці деклямації мають своєю метою тільки підкорення інтеліґенції — як зрештою і всієї робітничої кляси — центральному апаратові партії та її службовцям, що вважаються непомильними виразниками сумління робітничої кляси, яка ніби теоретично при владі, але якої ніколи ні про що не запитують, прийнявши за певність ту «заздалегідь установлену гармонію».

Ось та централізована й авторитарна бюрократія становить головну перешкоду до економічної реформи, до політичної демократизації, до визволення культури.

Все більш і більш ясно стає, що ця зцентралізована й авторитарна система, ефективна на першому етапі побудови соціялізму, сьогодні, на новому етапі розвитку продукційних сил застаріла, нерозумна й недоцільна. Одним з найважливіших наслідків нової наукової й технічної революції є — в протилежність до «промислового періоду» — конечність помножити центри вирішування, вимога безмежного розвитку творчої ініціятиви працівників, вибуховість суб'єктивности. Тільки соціялізм може здійснити ці умовини. Одначе, для того він безупинно й чуйно мусить достосовувати цілість соціяльних взаємовідносин до вимог, що їх висувають великі наукові й технічні зміни.

А теперішні совєтські керівники не тільки ставлять перешкоди конечним змінам у самому Совєтському Союзі, але теж і всім спробам комуністичних партій, зокрема в соціялістичних країнах, шукати зразків соціялізму, що відповідали б їхній суспільній структурі і їхній національній історії. Практичним наслідком того було спершу виклчття та бойкот Юґославії в 1948 році, потім припинення всякої допомоги Китаєві та зірвання з ним контрактів у 1960 році і, нарешті, інвазія в Чехо-Словаччині в 1968 році.

Становище совєтської преси в справі дійсних причин інвазії цілком ясне: «Правда» не була в силі подати найменший доказ якоїсь «контрреволюційної» діяльности, що мала б стати загрозою соціялізмові в Чехо-Словаччині, і дуже скоро виявила, що **совєтські танки вкотилися до Праги не щоб боротися з контрреволюцією, — вони мали «привести до порядку» чехословацьких соціялістів.** І чи не багатозначний це факт, що саме партійних керівників заарештовано після входу оку-

паційних військ. «Правда» з 24 серпня 1968 до дна розкриває це питання: «Основні ленінські принципи організації партії, цебто, принципи демократичного централізму, були на практиці цілком заперечені». Згідно з концепцією Брежнєва, це значило «підкопання керівної ролі партії».

Отож, ці «практичні» засоби, що їх успішно запроваджувала в життя комуністична партія Чехо-Словаччини від січня 1968 року, зводилися до 3-х точок:

1. Знесення цензури — щоб завести вільність думки.

2. Створення «робітничих рад» у підприємствах. щоб кожному вможливити — в ділянці економіки і там же на місці, де він працює — брати участь у рішеннях, від котрих залежить його майбутнє, бути, згідно з засадничими твердженнями Маркса, підметом історії, а не її предметом.

3. Зміна статуту партії — щоб покінчити зі спадщиною Сталіна й Новотного. Новий статут мав на меті дати дійсну можливість партійним активістам співпрацювати при устійнюванні партійної лінії. Відкидаючи «політичні фракції», що розбивають єдність і тим самим силу дії комуністичної партії, передбачено низку засобів, щоб не допустити до повороту сталінських теорій і практик:

а) скінчити з переплутуванням партії й держави, заборонивши сумісництво керівних позицій у партії і в державі,

б) забезпечети права меншости, не змушуючи її до мовчанки та дозволяючи їй висловлюватися на сторінках партійної преси, щоб викликати вільне змагання теоретичної й політичної ініціятиви і дати можливість партійної еволюції, не вдаючись до вибухових метод або «палатних революцій»,

в) ввести таємне голосування у виборі партійних керівників на всіх шаблях,

г) запевнити контроль діяльности партії та її керівних органів, оголошуючи звіти Центрального Комітету і скасувавши безпосередню чи посередню цензуру, що її досі провадив керівний партійний апарат.

І ось цей наворот до демократичного централізму, де централізм не заперечує демократії (ці принципи постійно ґвалтували Сталін та його наступники - Брежнєв і «Правда») називають потоптанням демократичного централізму й відсуненням керівної ролі партії! А щоб не допустити до відкинення сталінської інтепретації, щоб не заразилися цим інші соціялістичні країни і щоб не постала через те небезпека для бюрократичних апаратів, со-в'тські танки ввійшли до Праги. З тієї самої причини діє совєтський тиск на всі партії, різними способами, залежно від наявних місцевих умовин.

А тому не вистачає тільки засудити мілітарну форму інтервенції. Треба собі добре усвідомити теоретичні й політичні основи, що ними вона підбудована, безжалісно їх розкривати й боротися з ними. Це ж бо бій за принципи, поворот до методів з часів перед XX Конґресом Комуністичної Партії СССР. Найменша поступка політиці ресталінізації довела б комуністичні партії до банкрутства. Стоїмо сьогодні перед ясним і недвозначним вибором: або велика політика з орієнтацією на маси, єдина, що може згуртувати навколо себе всі сили, здатні будувати соціялізм у нашій країні, або шикування в ряди за концепціями теперішніх совєтських керівників, що повертаються спиною до найосновніших демократичних вимог перемоги й побудови соціялізму в високорозвинених країнах. Комуністичні партії, що вступили б на цей шлях, ризикують перетворитися в дрібні секти з завдан-

ням пропаґанди за совєтським зразком соціялізму, ніби єдино можливим, але який аж ніяк не відповідає потребам і бажанням їхніх народів.

І в тому полягає сьогодні великий зворот у соціялізмі.

«Совєтський модель»
(уривки з розділу у книжці «За французький зразок соціялізму»)

Всупереч тому, що вважалося догмою в комуністичному русі останнього чвертьсторіччя, з принципів марксизму аж ніяк не випливає.

— що передумовою побудови соціялізму є існування однієї тільки партії, що обов'язково тільки комуністична партія може виконувати диктатуру пролетаріяту, — що соціялістична революція неодмінно заключає в собі заперечення всяких політичних прав для позбавленої своїх економічних привілеїв буржуазії.

Так було в Совєтському Союзі, одначе, не з принципових причин, тільки в силу історичних обставин. Всі бо інші партії, одна за однією, приєдналися до збройної контрреволюції і співпрацювали з чужою інвазією, в наслідок чого тільки єдина большевицька партія залишилась і була здатна довести революцію до переможного кінця. Те ж саме можна сказати, коли мова про позбавлення буржуазної опозиції політичних прав. Це було вислідом не принципових засад, але особливих умовин тієї революції. Співпраця буржуазії з чужою інтервенцією змусила совєтську владу відібрати в неї законні права, бож вона сама вибрала нелеґальність. Це історичний факт, а не питання принципу.

... Після того, аж до самої своєї смерти, найбільшою турботою Леніна було не допустити до відновлення державної бюрократії, чи то в спадщині по старому режимі, чи то породженої вже новим режимом, цебто запобігти, щоб диктатура партійного апарату не засіла на місці диктатури пролетаріяту. Тоді ж бо партія, замість бути інструментом диктатури пролетаріяту, стала б ціллю сама в собі.

Повторна поява бюрократії, вже після соціялістичної революції означає поворот до зовнішнього характеру взаємовідносин між трудящими й державою, нове відчуження,' що знову перетворює робітника з підмету на предмет історії. Бо соціялізм починається тоді, коли держава втрачає свій формальний і зовнішній характер буржуазного режиму і коли кожен робітник бере участь в управлінні економікою та державою. Коли ж бюрократична система гальмує цю безпосередню співучасть, постає загроза заперечення самої основи соціялізму, що вимагає керівництва економікою та державою не тільки для робітників, але й **самими робітниками...** А низький культурний рівень країни довів до того, що партійний апарат зробився збюрократизованим державним апаратом.

Після смерти Леніна цей звироднілий бюрократизм під керівництвом Сталіна шалів понад тридцять років. Причини надмірного його розросту подавалися часто: боротьба проти білоґвардійщини й закордонної інтервенції вже з перших початків будови соціялізму, боротьба з голодом і з внутрішнім розгардіяшем вимагали сильної концентрації влади й суворої військової дисципліни. Це було питанням життя або смерти. Звичка призначати керівників згори, а не обирати їх демократичним способом знизу пережила війну. Роля партії, а в її нутрі — організаційного сектора непропорційно зросла. Неначе по похилій площі, значення Центрального Комітету пересунулося на Політичне Бюро; це останнє втратило свій вплив на користь Секретаріяту, а потім на користь одного тільки Секретаря. Структура партії, задумана в принципі на демократично-

му централізмі, прийняла пірамідальний вигляд: централізм щораз більше заміщував демократію.

Відкинення демократичних засад у значній мірі було наслідком об'єктивних причин: через перехід інших партій на позиції контрреволюції та закордонної інтервенції, большевицька партія дістала монополію, — не було ніякого зрівноваження або контролю для її влади.

Одначе, навіть у цьому ненормальному збоченні соціялізму, де влада виконувалася хоч **не народом,** то принаймні, в якійсь мірі, **для народу,** здобутки соціялізму могли похвалитися великими досягненнями...

Проте, не можна поминути мовчанкою неґативної сторінки соціялізму в Совєтському Союзі. Ми бачили вже, яким збігом історичних обставин, після смерти Леніна, почалося потворне викривлення бюрократії подвійним порушенням соціялістичної демократії, — найперше в державі (підміна диктатури пролетаріяту диктатурою партії), а потім у партії (диктатура лідера замість диктатури партії), що скінчилося надмірно вибуялим централізмом на шкоду демократії.

Цього бюрократичного звироднішня не слід зводити до «культу особи», бо хоч індивідуальність Сталіна без сумніву зіграла там свою ролю, але аж ніяк не найбільшу. Намагання вияснити все особистою кривизною Сталіна значило б притаювати істоту дійсности і через те позбавлювати себе забезпечення, щоб не повторилося це в аналогічних історичних умовинах.

Хоч, з другої сторони, помилково було б думати, що розріст бюрократії і персоніфікації влади необхідно випливають з самої суті соціялізму. Поперше, це була б помилка історична, бож за життя Леніна історичні умовини, що породжують бюрократизацію, вже існували, може навіть у більшій мірі, як пізніше. Одначе, цю тенденцію до бюрократизму, що загрожує кожній державній організації, поборювано як «головного внутрішнього ворога» в побудові соціялістичної держави, і вона тоді не довела до культу особи — внутрішня й загальна дискусія в партії лишилася незмінним її законом. Хто говорить, що бюрократичне звихнення та «культ особи» випливають із самої природи соціялізму, той підриває соціялізм в найістотнішому його понятті, бож соціялізм у самих своїх підвалинах містить боротьбу проти бюрократизму й культу особи.

Отож, викривлення бюрократії не випливає ані з «культу особи», ані з природи соціялізму, ані зо звихненого характеру Сталіна, тільки, перш за все з історичних особливостей, серед яких ставав на ноги соціялізм у Росії, з її історії, її економічної й соціяльної структури, з низького культурного рівня її народних мас, з міжнародньої коньюнктури, а в тому найголовнішим чинником було сплетення проблеми побудови соціялізму з питанням нагромаджування засобів, щоб вийти зо стану економічного недорозвинення та культурної відсталости.

Доказом того служить бюрократичний брутальний гніт селянства, а потім і робітництва, що виходив з доґматичної інтерпретації «закону» про першенство розвитку засобів продукції.

Таким чином постали основні труднощі: на трудящих накладено жертви, не давши їм змоги добровільно на те погодитись і брати участь у рішеннях. Капіталізмові притаманно те, що трудящі не мають ніякого голосу в рішеннях про вкладання капіталу в продукцію, тому що мета капіталістів — збільшити зиск підприємства, а не національний інтерес або задоволення потреб народу. А в соціялізмі — навпаки. Тому сама його природа протирі

чить, щоб давати бюрократії право суверенного вирішування (без постійного контролю та свідомої участи якнайширших мас трудящих) — плянів продукції і, в певних випадках, обмеження споживання, як наслідок тих плянів.

Убивчі наслідки такого безглуздого бюрократизму вийшли наверх, коли за Сталіна, вже після революції та НЕП-у, відродився свого рода «воєнний комунізм» у мирну пору. Виявилося це в методах колективізації сільського господарства, що мала піднести його на вищий рівень та зуживати надпродукцію на потреби приспішеної індустріялізації. В наслідок натиску «згори», не рахуючись з настроями селянських мас, зовсім не дбаючи про їх добровільну згоду, ритм колективізації пустився на повний хід: упродовж трьох місяців, від липня до вересня 1929 р., майже 1 мільйон селянських господарств зорганізовано в колгоспи, отже, приблизно стільки ж, що за двадцять років від початку жовтневої революції. В останньому триместрі 1929 року загнано в колгоспи 3,400,000 селянських господарств. Гострі репресійні засоби, задумані проти куркулів і саботажників, усім своїм тягарем упали на середняків і навіть на бідняків. Селянина часто змушувано приступати до колгоспу під карою «розкуркулення», позбавлення виборчих прав і т. д. В деяких околицях кількість «розкуркулених» дійшла до 15 відсотків, а позбавлених виборчих прав до 15-20 відсотків. Переконані, що їм відберуть домашні тварини, селяни масово вирізували худобу. За роки 1929-1930 число рогатої худоби зменшилось на 14,6 мільйонів, свиней — на одну третину, овець — на одну четвертину.

Невдоволення виявлялося такими тривожними способами, що мусіли прийнятися негайні виправні засоби, — проте, селяни масово покидали колгоспи. Через те, що трудящі маси не мали права контролю, труднощі вирівнювалися так поволі, що коли в 1953 році партія почала думати, як зацікавити селянство матеріяльно і чи не завести децентралізацію, продукція зерна й живого інвентаря не дійшла навіть до стану 1928 року.

Позбавлення широких робітничих мас в керівництві соціялістичним господарством тягне за собою зменшення прибутковости, також дисципліна праці, встановлювана «згори», і законодавство праці помножувати репресійні засоби та збільшувати примус: декретом з 20 грудня 1938 року заведено робочі книжечки, інші декрети карали за спізнення в фабриках звільненням з праці. Декрет з 24 червня 1940 року карав за прогули тюрмою й забороняв змінювати місце праці.

Руїнницькі впливи звироднілої бюрократії позначилися не тільки серед робітників і селян, але теж у ділянці культури. Видання книжки Сталіна «Матеріялізм діялектичний й матеріялізм історичний» в 1938 році завернуло марксизм на рівень матеріялізму XVIII ст. й надало йому форму катехизису. Цей «ерзац» старих теологій став Прокрустовим ложем, де калічено досліджування й творчість. Контроверсія довкола генетики в біології виявила шкідливість догматичного збочення марксизму, що вимагало оцінювати якусь наукову теорію не відповідно до її функції та її здатности виводити висновки з досвіду й подавати нові гіпотези, тільки відповідно до її згідности або незгідности з уже прийнятими законами діялектики. Таке ж саме становище до філософії й мистецтва зайняв Жданов; досліджування й творчість цілими роками була пригнічувана во ім'я вузько-утилітарної й механічної концепції літератури, філософії й мистецтва.

Широке застосування бюрократичних методів відкрило вільне поле для діяння дивовижного історичного «закону», що ним Сталін виправдував посилення терору: в міру й пропорційно до побудови соціялізму загострюється боротьба кляс. Цей закон служив виправданням терору не тільки супроти самої большевицької партії, але й супроти совєтського народу. В тому часі марксизм перестав бути ферментом перебудови світу й зробився засобом виправдання та оборони непомірно вибуялого бюрократизму.

Якщо цей розгляд недоліків та звихнень у СССР має бути об'єктивний, мусимо брати до уваги два фундаментальні факти:

1. Положення в дореволюційній Росії мало всі суттєві прикмети того, що сьогодні називаємо «недорозвиненістю» чи «відсталістю»: недостатня й незрівноважена індустріялізація, слабість, а то й цілковита відсутність модерних методів господарства в величезній країні. залежність від чужого капіталу й технічних фахівців. постійне неповне затруднення робочої сили переважно сільського характеру, до смішного низька пересічна продуктивність, залишки февдалізму й кріпацтва на колосальних сільсько - господарських просторах; а були й землі, де людність наче тількищо вийшла з новокам'яної доби і жила з риболовлі, ловецтва та кочового скотарства. До того ж — скрізь жахлива неграмотність. Це дозволить нам зрозуміти вагомість завдань, що стали перед керівництвом країни, не згадуючи вже про справу побудови соціялізму.

2. Тому було б принциповою помилкою розцінювати теперішню ситуацію в відірванні від цієї історичної перспективи та односторонно класти наголос тільки на завдання, що стеляться в майбутності, що хоч не скінчені. але вже зачаті і забувати про самий глузд поступу та ритм його здійснювання.

(Кінець буде)

Адже нові процеси на Україні і в усьому Союзі тільки починаються. Українське відродження ще не стало масовим. Але не тіште себе, що так буде завжди. В епоху суцільної письменности, коли на Україні є 800 тисяч студентів, а радіо мають усі, в таку епоху кожне суспільно-вагоме явище стає масовим. Невже не розумієте, що скоро вам прийдеться мати справу з масовими соціяльними тенденціями? Нові процеси лише починаються, а ваші репресійні заходи вже перестали бути ефективними. Що ж буде далі?

Валентин Мороз: Замість останнього слова

НОВАТОРСТВА
В КЕРІВНИЦТВІ ПІДПРИЄМСТВАМИ ЗСА З МОСКОВСЬКОЇ ТОЧКИ ЗОРУ

Матеріяли, друковані на сторінках совєтської преси завжди мають цілеспрямоване призначення. Критика низових щаблів совєтського керівництва чи кадіння «передовикам» і «новаторам» завжди мають в СССР специфічне **директивне** значення. Апаратові властивий «нюх», яким відповідальні чинники вгадують тенденції поблажливих заохочувань Кремля до потягнень, які сьогоднішні керівники Комуністичної Партії Совєтського Союзу ще чомусь **не відважуються** офіційно декретувати.

До циклу таких матеріялів треба зарахувати статтю **Б. Мільнера** (професора, доктора економічних наук, завідуючого Відділом систем управління Академії Наук СССР), що з'явилася 23-го травня ц. р. на сторінках московської «Литературной Газеты» в розділі «Міжнароднє життя» під наголовком **«Ділова Америка: нове в управлінні».**

Для нас ця стаття може бути цікавою під багатьма оглядами. Головним же чином — як зайве свідоцтво провалу большевицької системи керівництва в одній з найвідповідальніших, а для КПСС, під оглядом ідеологічним найбільш маґістральній ділянці соціялістичної системи, — в зцентралізованій і змонополізованій економіці, а разом з тим і в **керівництві нею.**

Теза Брежнєва про перевагу «соціялістичної системи» при засвоюванні осягів науково - технічної революції Заходу самим життям «кладеться на лопатки», а стаття Мільнера є безнадійним «рецептом» (виготовленим не нині в шпигунських лябораторіях спеціяльних відділів Академії Наук СССР!) щоб подати своїм **апаратчикам** крадену «соломинку» порятунку для занепадаючої системи.

Очевидно, ця «соломинка» не врятує системи, в якій потоптані засади «Свобода народам і Гідність людині», які, стверджує с а м Мільнер в аналізованій ним статті є **ключевим чинником** народоправних систем **світу.**

Для нас ця стаття теж цікава **інформаціями** речника системи, яка вперто тримається догматизованих принципів, давно перекреслених життям. **Новаторства** керівництва в галузі економіки органічно пов'язані з усіми іншими секторами життя народоправних систем світу. З того випливає, що вони **можуть бути успішно застосовувані** не тільки в економіці, але й передовими **визвольними рухами** народів, поневолених і гноблених Російською імперією.

Це чи не головна причина, чому ми вважали доцільним ознайомлення з думками Б. Мільнера, пропустивши стандартну ідеологічну еквілібристику й несуттєві пасуси автора.

***

... Останніми роками в структурі **управління** американських промислових компаній з'явилися нові постаті - «програмні керівники», або «керівники проєктів». Їхнє завдання — керувати по горизонталі. Рядовий виконавець потрапляє ніби під контролю відразу **двох** начальників: по адміністративній лінії — менаджера своєї ланки, а по лінії коштів і «графіка» — виконання конкретної роботи - програми —під контролю «керівника проєкту».

Керівники проєктів — це «малі генеральні директори», що діють поруч з лінійним і функціональним керівним персоналом підприємства. На питання, як це погоджується зі старим амери-

канським правилом, що один працівник не може підлягати двом «босам», Б. Мільнерові відповів проф. Робертс з Масачусетського Технологічного Інституту, відомий консультант американських корпорацій: «Вам треба знати нашу психологію: **можуть мінятися назви, концепції,** — аби було **практично й пожиточно».** Ще виразніше з цього приводу висловився один із керівників великої бостонської фірми Барановський: «Якщо правило не дає прибутку, ми його викидаємо за вікно!».

Керівників проєктів за неписаним законом вибирають переважно з-поміж тих, що мають досвід не менш 20 років на різних становищах з різними функціями керівництва. Цінується **досвід** у різних сферах керівництва: адже кожне нове діло має міжфункціональний характер.

⁂

Підчас відвідин університетів і наукових центрів ЗСА, Мільнерові доводилося чути про **«кібернетичні сесії»** як про нову методу швидкого ґенерарування й збирання ідей у науковому середовищі. Автори цієї методи. Д. Голл і Р. Диксон, а також усі ті, що нею користувалися протягом останніх 5-ти р., пояснюють суть справи так: «З нагоди будь-якої наукової проблеми створюють кілька груп спеціялістів. Їм доручається її всебічно обміркувати й обговорити. Для кожної групи наперед визначуюється питання, до яких бажані нові думки й нові ідеї. Укладається плян, в якому вказується порядок участи різних фахівців в окремих групах. При цьому визначуються окремі особи для ведення запису обговорень і для з'ясування новим учасникам того, що було пророблене і сказане до їхнього приходу. Сама сесія відбувається так: користуючися пляном, кожен спеціяліст переходить з однієї групи до іншої, таким чином беручи участь в дискусіях усіх груп. Тим склад груп міняється кількакратно. Кожних 8-15 хвилин половина учасників переходить до нової точки програми, а ті, що залишаються, продовжують дальше обговорення попереднього питання. Нові учасники висловлюють свої думки. Результати обговорюються й узагальнюються пізніше людьми, які протоколювали перебіг дискусій в кожній групі.»

З часу першого експерименту, переведеного в одному з ділових клюбів Вашінґтону і в Національному Бюрі Стандартів, цією методою користувалися в різних центрах і фірмах. І часто протягом короткого часу щастило зібрати великий обсяг потрібних інформацій, виділити концепції й ідеї, котрі можна застосувати.

Заплянований ритм інтелектуальної діяльности, цупкий графік творчої активности, швидке продукування ідей на кібернетичних сесіях споріднене з фордівським конвеєром. Сам процес творчости стає прагматичним...

Так само поширене зараз в ЗСА «наукове антепренерство», — коли для вивчення певної проблеми твориться цільова група з різних інститутів, компаній і університетів. Очолює її вчений, часом адміністратор - антепренер. Не рідко такі групи творяться тільки для того, щоб прищеплювати в господарюванні вже осягнуті наукові результати. Формуючися за принципом творення тимчасових «театральних груп» для певної вистави, такі колективи набирають «виконавців» для різних наукових ролей і добиваються відповідного фінансування з джерел федеральних органів або асоціяцій і спеціяльних фондів.

Предметом дослідження стала й сама постать такого «антепренера». Мільнерові доводилося бути присутнім на семінарі Словнівської Школи Управління, де темою були вимоги до кад-

рів «антепренерів» та методи оцінки ефективности їх діяльности. Встановлювали їх пересічний вік (30-40 рр.), освіту (що важливіше: технічна — чи сектору ділового адміністрування), їх комерційну орієнтацію й психологічні властивості та мотиви (вольовість, наміри, здатність ризикувати, уміння наладнати нормальні співвідносини в творчій групі, нахил до видвигання нових ідей, тощо). Пропонувалося немало й інших більш детальних критеріїв і вимог...

Кидалося в очі, що з постаттю організатора наукової роботи пов'язувалася «людська сторона» досліджень. Такий організатор мусить орієнтуватися **не** так на саму наукову проблему, як **на вчених і специялістів** — тих **людей,** які мають її рішати. Зустрічі, персональні контакти й різні неформальні комунікації, найкоротші шляхи передачі інформацій, крайня конкретизація відповідальности, реґулярні звіти виконавців — все це включається до «арсеналу» керівників наукових груп.

Багато говориться в ЗСА про **«психологічний бар'єр»,** що ніби існує між керівником і електронно - обчислювальною технікою, що активно просякає в різні сфери діяльности. **Електронно - обчислювані машини** («ЕОМ») торощать старі уявлення про методи керівництва, вимагаючи аналітичного підходу до поставлених завдань, пильного добору інформацій, багатьох структуральних новаторств в організаціях.

Спроба застосовування таких **змін** природно викликають опір традиційних керівників, що звикли до «власної технології» роботи. Як же долається цей «психологічний бар'єр?» Відповіді були різні, але всі сходилися на тому, що проблема ця дуже делікатна і що немає якогось універсального рецепту для її рішення.

Один з поширених принципів у творенні інформаційно - обчислювальних систем це — засада: «йти від малого до великого», крок за кроком громадити досвід і ним переконувати керівників на прикладах конкретної вигоди. Більшість не розуміє, чого можна сподіватися від «ЕОМ», і тому помилково зачинає з «великого». Але комплексна, всеохоплююча інформаційно-обчислювальна система вимагає багатьох років для її створення й прищеплення. «Платнею за науку» назвав таку поступовість в нагромаджуванні досвіду, в ступневому переході від невеликої системи до складнішої Карл Гаммер, один із директорів **«Юнівак-у».** Він зауважив, що знані сотні прикладів невдач в користанні «ЕОМ», тоді коли специ не числилися з психологічним (і організаційним!) фактором, коли вони хотіли відразу осягти комплектність, швидкі висліди. Ось, мовляв, чому, на відміну від недавнього «електронного бума», зараз орієнтиром стає не система, а потреби **керівництва,** реальні вимоги керівників. Не мода, **а справа.** Правилом стає, що керівники не покладаються на висліди інформаційно - обчислювальних систем, але **самі** очолюють цю роботу й несуть за неї особисту відповідальність. Не специ від систем, а керівники, кермуючися консультаціями специв. пишуть інструкції, правила; визначують сфери, характер і етапність уводження в дію «ЕОМ». Хто буде користуватися системою, кому вона насправді потрібна, той персонально відповідальний за її створення й застосовування.

Проф. Масачусетського Технологічного Інституту Шайн, специялізований на психологічних аспектах користування «ЕОМ», вважає, що «мабуть сам менаджер навряд чи буде взаємодіяти з ЕОМашиною і що в недалекому прийдешньому ситуація не зміниться». Він уважає, що треба уникати **переван-**

таження керівників інформацією в умовах вже наладнаної інформаційно - обчислювальної системи. Коли керівник посідає завеликий обсяг інформацій, він починає займатися деталями... Ось чому виникла проблема помічників й асистентів, що стоять між керівником та «ЕОМ». Тому треба не переучувати керівників, а добиватися від них, щоб вони робили чіткі клясифіковані рішення, які треба приймати. Головне, що вони мусять знати, це: які **питання** вони **хочуть** і **можуть** ставити перед «ЕОМ», маючи посередниками асистентів; **які** питання ставити перед машиною — в **цьому** велика місія й незамінима роля керівників. Замість гасла «хто володіє інформацією, той панує», з'явилося гасло: «20 відсотків інформацій для 80 відсотків рішень!»

Наймолодший і популярний в ЗСА спец по системах, проф. Мортон, казав, що нині найменш зрозуміло, як ЕОМ-и впливають «на психологію керівників і на діяльність підприємств».

Вищий рівень **управління** організаціями став зараз предметом особливої уваги, об'єктом шукань нових форм розподілення завдань, відповідальности й повновладдя.

В структуру керівництва все частіш уводиться постать не обтяжена владою, яка не несе відповідальности за якусь ділянку роботи. Це — **дорадник** президента фірми чи генерального управителя, «незалежний експерт», котрий має змогу глянути на справу не з позиції якогось сектора чи служби, а в **широкому стратегічному пляні** «свіжим поглядом». До такого експерта вище керівництво ставиться з довір'ям, його ознайомлюють зі всіми намірами підприємства і з секретами, що стосуються стратегії й тактики. Над ним не тяжить тягар біжучих справ і оперативної роботи, або тягар віджилих традицій і помилок минулого... Від нього сподіваються **об'єктивних оцінок**, «гіркої правди», відважних порад і рекомендацій великого маштабу...

Новинкою також є **кілька президентів** підприємства з **однаковими правами** у всіх справах діла. Корпорація «Дженерал Електрик» зараз має трьох рівноправних президентів, а «Кодак» двох. Кожний із них це не куратор одної ділянки, групи функцій чи роду продукції. Він має права керівництва **всіми справами** підприємства в цілому. Разом з тим, два або три президенти одного підприємства — це не колегіяльне керівництво. Вони є носіями **одноосібної** екзекутивної влади. В чому ж **суть** такої форми керівництва? Справа в ідеї фізичного розвантаження керівництва вищого позему, в можливості в 2-3 рази поширити «мозок, слух і зір», збільшити можливості **оночасно** бути в центрі і на місцях, приймати не черговість, а відразу сукупність потрібних рішень.

Говориться про об'єктивну необхідність поширити **круг людей**, які дбають про справи підприємства **в цілому**. Кожен з двох чи трьох президентів має владу й несе повну відповідальність за висліди діяльности цілої організації як єдиної цілости. Вони можуть приймати **однакові за характером** рішення, але, щоб уникати подвоєної праці, користуються різними формами **координації** своєї діяльности. Спільні наради раз чи два рази на тиждень, телефон, зустрічі... Але **координація здійснюється в самих загальних, принципових питаннях.**

Понад 100 великих корпорацій ЗСА створили у себе **відділи організаційного плянування й розвитку** в складі свого апарату керівництва. Ці відділи підзвітні безпосередньо керівникові правління або президентові підприємства чи віцепрезидентові справ адміністративних або персональних.

Керівник відділу «Едісон» в Детройті Вільям Долл, в розмові наголосив, що зараз «першорядного значення надається справі системи вишколу, розвитку й використанню кваліфікованих кадрів фахівців і керівників різних ранґів». В цій компанії існує порядок, згідно з яким раз на рік керівники усіх секторів обговорюють зі своїми підлеглими стан і рівень **виконання** покладених на них функцій і обов'язків, а також призначають завдання на наступний період. Що два роки там переводиться офіційна загальна оцінка виконання працівниками доручених їм функцій та їхніх потенційних спроможностей.

Матеріяли таких оцінок служать підставою для винесення керівництвом рішень про переведення або призначування працівників.

***

На цьому стаття в «Литературной газете» уривається, з обіцянкою на її продовження. Досі жодне продовження не появилося. Правдоподібно, авторові наказали переробити кінець статті, щоб допасувати її до якогось чергового вихилясу «лінії» КПСС.

Натомість, у «Правді» за 13-го червня ц. р. з'явилася типово партійна стаття про **«Совєтсько - американські економічні зв'язки на новому етапі»,** пера заступника директора тієї самої установи Академії СССР, в якій служить і Б. Мільнер, — доктора економічних наук Е. Шершнєва.

Шершнєв заасекурувався Леніним, який ніби в жовтні 1919 р. мав написати: «Ми рішуче за економічну домовленість з Америкою, — зі всіми країнами, але **особливо** з Америкою». Після цього він ствердив, що в ЗСА не бракує «здоровомислячих людей»: «є й такі експерти, які твердять, що роля зовнішньої торгівлі в умовах соціялістичної економіки мала, що для Совєтського Союзу є характерною плянувальна автаркія. тому мовляв, можливості совєтсько - американської торгівлі дуже обмежені.»

Очевидно, Шершнєв мусить обґрунтовувати потребу американської допомоги совєтській імперії — «інтересами прискорення темпів соціялістичного будівництва». Але вже конкретизуючи обсяг плянованої допомоги й зобов'язань, що їх візьме на себе Москва, Шершнєв говорить про неспроможність соціялістичної системи самій, без сторонньої допомоги, розв'язати буденні економічні проблеми імперії.

М-ич

Немає і тепер добровільного зречення українського народу чи його частини від самого себе, своєї мови... Те, що поверховому поглядові здається добровільним, насправді таким не є. Маємо вимушену, під тиском обставин і дією серйозних причин відмову частини українців від своєї мови і всі зв'язані з цим ненормальні наслідки для суспільства.

Іван Дзюба: Інтернаціоналізм чи русифікація?

М. Антонович

ІСТОРИЧНЕ МИНУЛЕ ТА ТРАДИЦІЯ В ТВОРЧОСТІ Д. ДОНЦОВА [1])

Кожний, хто хоч трохи ознайомлений з творами д-ра Дмитра Донцова, знає яку велику ролю відіграє в його ідеологічній будові минуле, давні сторіччя, історична традиція. Те, що просвічені ліберали уважали й називали темними, некультурними, давно віджитими часами, для Д. Донцова було живою й животворною спадщиною, з якої можна і треба брати собі приклад, можна і треба вчитися. Саме до цих «темних» і «жорстоких» століть [2]) дуже часто звертався Д. Донцов, шукаючи в них різних, тепер уже забутих чеснот, відповіді на сучасний занепад, ліки на теперішні національні болі та недомагання нашого сучасного суспільства, нашого стану.

Цікаво, що любов до історії проходить червоною ниткою крізь усю творчість Д. Донцова, отже, походить ще з часів, коли він уважав себе соціялістом. [3]) Тільки наголос і стиль та подекуди насвітлення мінялися: спершу приклади з історії мають в його писаннях раціоналістичний характер, за 1920-30-х років набирають романтичного забарвлення (цей термін вживаємо в ширшому значенні), а після Другої Світової війни — містичного змісту.

Ми не маємо змоги тут заторкувати питання розвитку цих ідей у Д. Донцова, бо це забрало б надто багато місця. Все ж таки, ми не помилимося, коли скажемо, що історія з її позитивами і неґативами завжди була для нього вчителькою сучасного життя. Цей клясичний підхід виніс Д. Донцов, очевидно, ще з шкільної лавки. Для нього питання стояло завжди: що і в який момент ми можемо й хочемо навчитися від історії і застосувати в життя, а що треба відкинути як зайве або шкідливе.

Історичне минуле потрібне Д. Дон[illegible] як баґаж, з якого він бере [illegible]лади й докази для своїх тез. Отже його підхід до історії суто праґматичний, служить певній цілі. У цьому він не самотній. Так підходили до історії протягом довгих сторіч передові люди різних епох і культур включно з істориками принаймні до початку минулого століття. І хоч тепер історики до цих питань підходять зовсім інакше, то ще й тепер для більшости звичайних громадян значення історії в першу чергу виховне. [4])

Широкі кола громадськости вірять, що історія дає відповіді на цілий ряд основних і наболілих питань і ставить перед нами зразки, гідні наслідування. У цьому нема нічого дивного. Сво-

---

1) Доповідь, виголошена 29 вересня 1973 на студійній конференції академічного ЗАРЕВА і Сеньйорату ТУСМ, присвяченій бл. пам. Д. Донцову.

2) «Жорстокі» й «темні» беремо в лапки, бо ж це зовсім ненаукове окреслення якоїсь доби в минулому. Це влучно відмітив свого часу О. Ольжич, коли писав:

«Колись настане час наш, час
Понурих воєн, варварських звичаїв,
Цей час ласкавий, що так щедро нас
Чеснотами одвічними вінчає!»

3) Д. Донцов був членом УС-ДРП.

4) Щойно за найновіших часів історики почали скептично відноситися до можливостей навчитися чогось з історії, оскільки історичний процес у зовсім тотожних рамках ніколи не повторюється і не може повторитися. Завжди якісь компоненти даного часу й подій інші, або й зовсім нові, а це нам не дає права ставити знаку рівняння між якимись двома подібними ситуаціями чи епохами в історії. Пор. Philosophy and History. A Symposium. Edited by Sidney Hook, New York 1963.

го часу автор цих рядків знайшов зовсім подібні, а в деяких моментах майже тотожні висловлювання про історію та історичне минуле в таких зовсім різних і культурою, і темпераментом людей як Йоган Вольфґанґ Ґете [5]), Фрідріх Ніцше, [6]) Тома Ґаррік Масарик [7]) і Адольф Гітлер [8]).

Усі вони вказують на те, що історія як чиста наука це, мовляв, люксус та що історія повинна навчити, дати надхнення, спонукати до думання, давати приклад, гідний наслідування або засудження, повинна штовхати нас до діяльности, тощо. Теоретичне знання історії — недостатнє. Чи ж маємо ми підстави дивуватися, що саме такий підхід до історії ціхує і праці Д. Донцова, для якого історія жива, і тому він постійно ілюструє свої статті та великі ідеологічні твори прикладами, взятими з минулого.

На цю його любов до історії вказували постійно критики Д. Донцова, і в цій галузі вони найчастіше пробували збивати його твердження. В першу чергу йому закидали неточність у цитуванні. За другої Світової війни В. Бірчак, обговорюючи на сторінках «Нація в поході» одну нову працю Д. Донцова, звертав увагу на те, шо в аналізованому ним творі Д. Донцов п'ять разів наводить одну цитату — і всі п'ять разів її подає у трохи інакшому, зміненому вигляді, хоч і подає її скрізь у лапках.

Інші брали під сумнів історичну вагомість, правдивість тверджень з історії, які наводив Д. Донцов, спростовували його інтерпретацію чи пов'язання на базі інших історичних джерел, а ще інші закидали йому, що, мовляв. Д. Донцов брав залюбки собі на допомогу історичне минуле інших народів чи їх славних людей, хоч історія тих народів проходила зовсім інакше, мали вони іншу психіку, інший підхід до життя, та й цілий історичний їх клімат був інакший.

Часто можна було почути також закиди на адресу Д. Донцова, що він підкреслював у історії неґативні, жорстокі первні замість любови, а це давало критикам підставу змальовувати його «злим генієм України». Хто бував у Музеї Визвольної Боротьби України в Празі, напевно пригадує картину Миколи Битинського саме під цією назвою. На картині зображена крилата потвора з щитом і мечем — і з лицем Д. Донцова. У тому ж напрямку йшли й думки О. Олеся, коли він твердив, що потвора на обгортці «Вісника» це, мовляв, портрет редактора.

Були й такі, що закидали Д. Донцову протиріччя, коли він у різних своїх працях, а часом і в різних місцях одного твору подавав якийсь історичний факт то в одному, то в зовсім іншому, видимо протилежному чи протирічному значенні та контексті.

Без з'ясування всіх цих закидів ми не можемо належно підійти до Д. Донцова, його ідеології та завдань, які він перед собою ставив. Власне кажучи, кожний безсторонній і чесний критик Д. Донцова повинен би з'ясувати собі суть цих закидів та взагалі, чи можна їх застосовувати. Цьому питанню ми й присвятимо нашу увагу, бо водночас з'ясування цієї справи вияснить і підхід Д. Донцова до історичного минулого та до традиції

У першу чергу не можна забувати, що Д. Донцов був передусім ідеологом, і його бажанням було саме таким

5) Johann Peter Eckermann, Gespräche mit Goethe.

6) „Ueber den Nutzen und Nachteil der Historie fuer das Leben".

7) E. Ludwig, Masaryk; K. Capek, Hovory s Masarykem.

8) Mein Kamf, I Teil.

перейти в історію. [9]) Під цим кутом зору треба й розглядати всі закиди його критиків.

Цитати в Д. Донцова служать ілюстрацією і наведені в їх ширшому загальнішому значенні, а не виступають як точні наукові цитати. Йому йдеться про з'ясування глибшої, суттєвішої правди, про духову наснагу, ідеали, про підхід даної людини до життєвих явищ, а не про точність літер чи слів, ужитих у джерелі. Саму цитату він в ході праці переказує приблизно, пристосовуючи її до контексту, в одному випадку так, у другому інакше, як в даному моменті йому підказує хід думки і склад речення. Той, хто ознайомлений з античною письменністю греків і римлян, добре знає це явище приблизного переказування і навіть приблизних цитат у античних авторів. Д. Донцов має в голові певний факт, який йому в цьому випадку тут підходить і який він хоче подати. В запалі писання він уважає зайвим ритися в книжках або в своїх записках, щоб подати точно дану цитату, як це мусів би зробити фахівець-учений.

Д. Донцов подає потрібну йому цитату чи переказує дану подію з пам'яти, а тому він головну увагу звертає на основний факт, а не на його подання, на дух даної події, а не «дух літери». Дослівна точність цитати в даному разі не відіграє для нього вирішального значення. Треба визнати, що від цього й справді факт, суть не міняється, а наведена ним цитата втрачає лише свою абстрактну наукову вартість; але ж Д. Донцов свідомий, що він не пише наукової праці. На точній цитаті йому не залежить Він шукав глибшої суттєвої, життєвої правди і не мав наміру подавати дослівної цитати, оскільки дослівна чи приблизна точність цитати самого факту, який згадує Д. Донцов в даному випадку і так не міняє.

Коли розглянути історичність його тверджень, себто, відповідальність подаваних фактів з дійсністю, зокрема, згідно з останнім словом науки, то й тут критики зовсім не розуміли Д. Донцова, і їх оцінка розходилася з суттю тверджень Д. Донцова. Йому не йшлося про те, чи дана подія справді відбувалася так, як її подають історичні джерела. Він іноді свій текст ілюструє явним матеріялом із леґенд і напівісторичних переказів. Д. Донцову й тут важливий був самий дух факту, наснага чи героїзм, а не те, чи інші джерела про даний факт подають щось інше. Для нього була потрібна така, а не інакша реакція в даній ситуації великої людини-борця, її підхід, врешті, сам факт, що літописець чи історик саме так, а не інакше описав дану подію. Нехай історики турбуються точністю, історичною правдивістю та з'ясовують події глибоким аналізом в даному історичному контексті. Донцова, як ми вже намагалися з'ясувати, цікавить глибша суть, духовість даної людини чи групи людей та поведінка їх в даній ситуації, навіть, коли з-під пера літописця вона й вийшла трохи прикрашена. Факт подання події саме так, а не інакше колишнім літописцем чи істориком є саме по собі теж історичним фактом [10]).

---

9) У приватних розмовах Д. Донцов до останку протестував проти того, щоб про нього говорили як про філософа, «мислителя». Крім як ідеолога, його можна оцінювати як великого журналіста й глибокого літературознавця, який за працю про Лесю Українку здобув схвалення найтоншого естета й глибокого літературознавця — М. Зерова.

10) На цю тему Д. Донцов у брошурі «Де шукати наших історичних традицій», Львів 1941, стор. 38, писав таке: «Для моєї цілі зовсім не має значення, чи ці слова сказав старий гетьман. Досить того, що історик вложив їх йому в уста, що була це їх мораль, отже, мораль провідної верстви тієї доби».

Коли ж у процесі писання Д. Донцову не приходив на думку відповідний випадок із власної історії, тоді наш ідеолог не вагався брати свої приклади та ілюстрації з античної, середньовічної, нової чи й сучасної історії народів. [11]) Йому залежало в даному разі на тім, що чесноти, про які він згадує на тому місці — готовість на самопожертву, вірність, чесність, відвага, непримиренність чи ненависть до ворога — як загальні, універсальні людські вартості зустрічаються скрізь, коли добро батьківщини загрожене, коли існує небезпека, і треба твердо й рішуче виступити проти ворога чи якоїсь загрози. І ось він показує читачеві, як треба діяти в обороні батьківщини чи в боротьбі за визволення. Тут, як твердить Д. Донцов, діє один загальний закон — однаково обов'язковий для всіх народів, які хочуть жити самобутним своїм життям і не стати рабами та погноєм для росту інших націй.

Це торкається також інтерпретації минулих епох історії. Д. Донцов хоче подати рецепт, як повинен поводитися народ, що бореться за самозбереження й визволення. І тут можуть йому послужити як приклади з власної історії, так і з чужої, бож універсальний закон боротьби один, і він усіх зобов'язує рівною мірою, хоч, певна річ, обставини й методи боротьби можуть мінятися. У всякому разі, приклади з чужої історії лише підтверджують наш власний досвід, який з'ясовує Донцов на базі переказів наших літописців та істориків, з часів, коли наш нарід успішно боровся проти ворогів за своє власне самобутнє життя. Коротко, на думку Д. Донцова, минулі епохи, коли воля рішуче переважала над інтелектом, розумом, повинні своєю героїчною сторінкою служити сучасному поколінню за приклад.

Правда, Д. Донцов дає перевагу почуттям ненависти над любов'ю (зокрема, в дискусії з Юрієм Липою), однак, він постійно парафразує цитату з Лесі Українки, що «тільки той ненависти не має, хто цілий вік нікого не любив». Любов і ненависть в ідеологічній концепції Д. Донцова є основною складовою частиною всього історичного процесу, так само, як жертва, небажання йти на компроміси та свідомість своєї, нехай і ексклюзивної ПРАВДИ. Знаючи добре Москву, вчорашню й сьогоднішню, та переконуючися на практиці, що вона не хоче й не може змінитися і тому дотепер діє методами, які ми знаємо з минулого, хочби з часів Івана Грозного, Д. Донцов вказує на безглуздя, якщо дехто з нас хоче міняти свій підхід до Москви. В минулому наші предки вміли на московську жорстокість відповідати жорстокістю, на підступ — підступом, а ми, в наслідок поширення розтлінних лівих вселюдських, пацифістичних, провансальських та інших ідей розучилися діяти жорстоко. Цей занепад Д. Донцов приписує XIX століттю.

Виходячи з такої ідеологічної концепції, Д. Донцов ненавидить минуле XIX сторіччя, сторіччя нашого рабства, поневолення та шукання співпраці й любови там, де треба було ненавидіти й боротися. Ось чому він рішуче засуджує цареславство Квітки-Основ'яненка, москвофільство Драгоманова, Панейка, Грушевського, совєтофільство Винниченка, вказує на те, що про всесвітнє братерство вигідно говорити лише сильному, бо це вода на його млин. Лише велика й сильна держава може ідеї всесвітньої любови вико-

11) Д. Донцов не раз вказував на те, що його критики також цитують з чужих авторитетів; різниця лише в тому, що цитують вони інакших, як Донцов.

ристати для себе, для своїх цілей — коштом інших. Українців XIX століття ця любов заводила в ще більше рабство, а демократичні ідеї, мовляв, обеззброювали.

У цьому Д. Донцов ніколи не годився з нашими істориками XIX стол., які вказували на те, що хоч у минулому столітті український нарід і йшов дуже важким, болючим і, можна сказати, трагічним шляхом, але ж він перетворився в цьому столітті у новочасну, модерну націю. [12]) Цей процес у нас проходив повільно, ненормально і коштував великі жертви, але ж, як то кажуть, «слова з пісні не викинеш», і так само, одного століття з історії нації не можна викреслити. Зрештою, в цілості Д. Донцов і не відкидає XIX століття, хоч часом так і твердить. На найвищий п'єдестал він ставить Т. Шевченка, часом покликається на О. Кониського, іноді з похвалою відзивається про інших діячів доби нашого відродження, яке Д. Донцов називає «століттям відродження».

Це одне з тих протиріч, про які ми вже згадували. Тут можна лише вказати на те, що двоподіл нашого ідеолога на так і ні, на добро й зло проходить, на думку Д. Донцова, цілим історичним процесом. Завжди були люди, які боялися ворогів і були готові з ними йти на компроміси, а з другого боку — такі, що відкидали всякі компроміси й воліли боротися й гинути, але не здаватися.

З практики знаємо, що часто та сама постать в одній ситуації поводиться безкомпромісово, а в іншій уважає компроміс за добре діло. Відповідно до цього й Д. Донцов міг одного разу ту саму людину ставити за приклад, а другий раз рішуче засуджувати, беручи до уваги різні події з життя цієї людини. Для Д. Донцова в цьому немає розходжень, немає протиріччя. У крайньому разі, він визнає, що в одному випадку ця людина діяла добре, а в другому — зле. Так напр., Д. Донцов, зокрема в пізніх своїх творах, залюбки цитує Г. Сковороду, хоч він напевно не з усіма його ідеями погоджувався. Так само, Д. Донцов часто цитує автора «Історії Русів», хоч загальну тенденцію цього твору він і відкидав.

В ідеологічній будові Д. Донцова не було місця для виправдання соціяльних моментів, для рівноваги між жертвою широких мас та їх потребами й домаганнями. Цей брак соціяльного розуміння в історії може нас зокрема вражати в людині, яка до націоналізму прийшла з соціялізму. В останніх творах він доходив до того, що різні касти повинні виконувати свої функції: нижчі — працювати, а вищі — керувати, хоч за таку ідею ледве чи широкі маси будуть готові йти до боротьби проти поневолювача.

Підсумовуючи сказане, повторимо: Д. Донцов підходить до історії зовсім інакше, ніж фахові історики, які можуть критикувати його концепції, його методу, інколи його дані та надто вільну поведінку з історичними фактами, а все ж таки, жодний історик не заперечить основного донцовського твердження: поневолена нація, якщо вона й далі хоче жити, повинна не плакати, впадати в розпуку й ширити пацифістські, поразницькі ідеї, а навпаки: боротися всякою доступною їй зброєю за волю, за визволення, за перемогу добра над злом.

---

12) Це так влучно висловив М. Вінграновський (Сто поезій, стор. 8)
«Та брів народ. Де бродом, де без броду,
Без нас, нетяг, тягнувсь з небути в буть.»

Михайло Бажанський

«УКРАЇНСЬКЕ СЛОВО» З ІСТОРИЧНОГО АСПЕКТУ

(Доповідь виголошена в Детройті 23 листопада 1973 року, з нагоди відзначення 40-річчя «Українського Слова»)

Із зростанням українського націоналістичного руху виникала потреба мати свою пресу. Правда, в 1930-их роках було її досить. Крім підпільної, було багато журналів і бюлетенів. Одначе, бракувало преси для ширшого українського загалу, щоб давати правдиву інформацію про український державнотворчий націоналізм та щоб між членством розпалювати той жевріючий резистанс і утривалити його, зробити його перманентним. Треба сказати, що й видань газетного типу було в той час чимало, але окупанти українських земель за ними дуже пильно стежили й часто закривали їх або конфіскували. Доводилось бути завжди готовими, щоб мати в багатьох осередках пресові органи і кожночасну втрату негайно заступити новим виданням. Ужити пресу із заокенських країн на потреби европейської еміґрації було неможливо. Крім інших причин, що стояли на перешкоді, н а й важливішою причиною було велике спізнення, з яким заокеанська преса приходила в той час до Европи, що для політичних новин грало велику ролю. Створити пресовий орган в Чехо-Словаччині в той час було неможливим. Виходили там, щоправда, великі книжкові видання, великі журнали тощо. Одначе, спроби видавати часопис не увінчались успіхом. Заледве празька велика колонія могла утримати свій блідий тижневик «Український Тиждень» Петра Зленка, який вів календарець імпрез і рецензії на них. На приміті була від кількох років Франція. Щойно в 1932-му році почала реалізуватися ця плекана мрія Проводу Українських Націоналістів.

Поруч «Сурми» й «Українського Націоналіста», в Празі була «Розбудова Нації». Отже, потреба сталого тижневика була на часі. Яку країну обрати? Провід, маючи надмір інтелектуалістів-журналістів у Празі, делеґує на це піонерське діло Олексу Бойкова. Завданням його було перш організувати клітини Українського Народного Союзу, на базі якого мав постати пресовий орган. Трудна, але заразом незвичайно вдячна праця стояла перед Бойковим.

Це не було так легко, як звучало в постанові. Сьогодні ані один соціолог і дослідник того часу не могли би зрозуміти тих умов, у яких жила тодішня українська еміґрація. Не можна порівняти їх з сучасним життям. Та еміґрація ледве животіла, вегетувала, матеріяльно зубожена. Від неї дістати передплату було дуже важко. Хоч люди були працьовиті і активні, екзальтовані, шляхетні, але нова передплата — це одна вечеря менше чи навіть у декого обід. Але таки знайшовся гурт жертвенних високоідейних людей із середовища нових заробітчан з Галичини, які приїхали на працю до Франції, і першого травня 1933-го року появилося перше число «Українського Слова». Не було воно таким, як ми бачимо його сьогодні. Воно було друковане на циклостилі, тиражем 250 примірників. В такій формі видано 60 чисел. По довшій акції в тому напрямі. 61-е число вийшло вже друкованим: е-

фектовне, дуже великого розміру, далеко більшого формату, як сьогодні ми маємо — формату французьких славних газет, як «Парі Суар», ще більшим як «Последніє Новості», орган Мілюкова. Тираж підвищився на 600 примірників і все більше зростав. Оце вже був успіх. «Українське Слово» читалося в Греції, Болгарії, Чехо-Словаччині, по всіх країнах. На своїх шпальтах воно несло нову, незвичну дотепер визвольну мову, бадьору й сильну. «Українське Слово» ганило підхлібників, льокаїв, зрадників української справи, відступників. Картало всіх, які чимбудь провинилися супроти державного ідеалу України. «Українське Слово» ставало дедалі атрактивнім і дуже цікавим.

Кілька гарних імен треба тут згадати, які брали участь в редагуванні: Редактор Олекса Бойків, інж. Микола Сціборський, ген. Микола Капустянський — це ті, що жили постійно в Парижі. Потім цілий ряд українських відомих журналістів - науковців з-поза Франції, як сам полковник Євген Коновалець, поет - археолог і літературознавець Олег Ольжич - Кандиба, інж. Дмитро Андрієвський, редактор Євген Онацький, інж. Микола Ніцкевич. інж. Юрій Артюшенко, а також невпинно активний редактор Володимир Мартинець, який мав велику силу журналістичного матеріялу й ділився ним з редактором Бойковим.

Організація зростала завдяки таким фаховим силам. А добра преса — це важливий чинник. Без неї всі організовані осередки, інституції занепадають.

Редактор Володимир Мартинець, прощаючись із редактором Олексою Бойковим у Празі, не передбачав, що дійде до великих комплікацій. Започатковане великими зусиллями книжкове видання журналу «Розбудова Нації» в Празі в 1928-му році, згодом розролось і устабілізувалося, цебто, дістало свого платного читача. На шостому році існування найкращого українського журналу в українському світі, за час всієї історії української преси, цей журнал дістав прикрий удар від чеського уряду. В 1934 році його редактор Володимир Мартинець попадає на короткий час до чеської в'язниці на Панкраці, а потім дістає заборону продовжувати своє діло на терені Чехо-Словаччини, а разом із ним і багато інших. На пропозицію свого друга Олекси Бойкова, Мартинець переходить до Парижу до складу редколегії, щоб незабаром зайняти пост головного редактора. Тут треба дати слово самому ред. Олексі Бойкову про той історичний момент в житті «Українського Слова». Нижче наведену цитату взято із споминів Бойкова про початки «Українського Слова».

«Друковане «Українське Слово», як велика газета, забирала мені весь час, і тим самим організаційна праця дуже терпіла. Тоді запропонував я, щоб ред. В. Мартинець переїхав до Парижу, перейняв редакцію й звільнив мене бодай частинно для організаційної праці».

На 78-му числі «Українське Слово» зовсім перейняв В. Мартинець, який від місяця жовтня 1934-го року аж до приходу німців був головним редактором, з тією самою редколегією й тими самими кореспондентами.

Тут ми зробимо малу дегресію в психологічну студію, характеризуючи ці дві постаті українського журналістичного світу.

Олекса Бойків — це надто пряма людина, важко працююча, високоетичних прикмет, дуже довірлива, не менше за полковника Євгена Коновальця. Бойків ніколи не вбачав в людині зла. Для нього людина — це щось велике, могутнє. досконалий твір Бога. Але що нераз в цієї людини бувають ухи-

ли, уламність та зневіра, про це ніколи не думав кришталево - чистий Бойків. І тому він радо передав ці великі й рівночасно почесні функції бистрому ерудитові, який в дуже короткому часі викрив шкідників в «Українському Слові». Мартинець — це зовсім інша людина. Добрий організатор, замкнений в собі, конспіратор, яких мало. Він твердив, що людина ходить по землі — отже, вона земна із всіми земними прикметами. Тільки янголи витають в небесних блакитях. До видавничої справи треба було саме такої людини, — холодної, передбачливої до нюансів. Він вивчав своє довкілля й обставини — навіть людину, яка мила підлогу; ред. В. Мартинець знав про всіх усе, що треба було знати.

За його довголітньої каденції, аж до приходу німців до Парижу, він надав «Українському Слову» ще сильнішого забарвлення резистансу. Знайшов нові методи боротьби з окупантами й шкідниками визвольного руху.

«Українське Слово» почали читати і ес-ери, ес-деки, і гетьманці та інші політичні опоненти, але його дуже пильно читали й наші національні вороги. Його читали теж інертні до української справи українці. «Українське Слово» читали багаті празькі інженери, які часто сходилися в каварні «Метро» і одне число, яке приходило на адресу інж. Гальки пильно прочитували всі. В Соціологічному Інституті, при вулиці Шержіковій, входячи до канцелярії бібліотеки, яку провадив Павло Богацький, перше, що робив Микита Шаповал — питався Павла Богацького, чи в «Українському Слові» сьогодні немає нічого написаного про нього. Павло Богацький закривався «великою плахтою», якою було тоді «Українське Слово» і читав статті Сціборського про сталінізм. Шаповал, не діставши відповіді, відходив із гострою реплікою: «З Богацького, на старість, готов бути ще націоналіст».

«Українське Слово» насторожувало українських людей інших угруповань, воно клало їх на гарячу сковороду академічних дискусій, воно домагалося національного осуду — кари за шкоду. «Українське Слово» творило громадську опінію. Воно привертало легкодушних до праці, воно приносило підкріплення в часах зневіри одиниць, неначе цілющу воду, давало бальзам своїм членам і прихильникам, а головне — воно приносило віру в нашу справу.

«Українське Слово» виконало своє завдання завдяки елітарному потенціялові в редакційному складі. На сторінках його ніколи не було наклепів, неправдивих вістей, а тільки факти. Ніколи не було підозрілих оголошень. Редакція довго боролася з адміністрацією про прийняття реклями Калефлюїду, хоч усі французькі газети мали такі оголошення.

«Українське Слово» читали молоді люди з Закарпаття, які студіювали в Празі, а потім воно поширювало посередньо й безпосередньо свої ідеї визвольної дії на Закарпаття. Зростала нова духовість. Постання Української Карпатської Держави — це велика заслуга «Українського Слова». Воно формувало нову людину й готувало швидкий прихід Державности.

Багато прикладів можна тут наводити про заслуги «Українського Слова», на сторінках якого було надруковано багато статтей, що стали рупором у боротьбі за самостійне життя. Було багато таких статтей, які змінювали наставлення читача й змінювали старі погляди на життя й світ.

Тут ми покористуємося цитатою з Календаря - Альманаха «Українського Слова» за 1961-й рік, з випуском 1000-числа тижневика. «Вже з самого початку слід відзначити, що на протязі усього свого існування політичним

спрямуванням, його завданням було не так інформувати, як виховувати й пропаґувати новий, наростаючий світогляд модерного українського націоналізму. Це пар ексцелянс політична й ідеологічна трибуна, яка охоплювала всі життєві галузі українського життя, яка провадила основну переоцінку вартостей і давала відповідь на всі питання культурно - духового, політичного та громадського характеру.

Не дивно, що вороги старалися різними хитрими способами знищити цей часопис. Коли не вдалася диверсія з середини, пробували робити демарші перед французькими державними чинниками. Вороги домагалися закриття цього на той час єдиного вільного речника націоналістів, про що неодноразово французький уряд перестерігав видавців.

Фінансово удержувалося «Українське Слово» з передплат. Дуже мало було датків на пресовий Фонд, хоч дарових примірників до музеїв, бібліотек і читалень «Українське Слово» давало велику кількість. Допомоги з Америки воно ніколи не мало, принаймні до приходу німців.

Видавцем до числа 304-го, до дня 23-го квітня 1939-го року був «Український Народний Союз» — українська організація на терені Франції. Дня 20-го квітня 1939-го року, як каже протокол, законно часопис перейшов у власність Першої Української Друкарні у Франції. При ліквідації німцями 9-го червня 1940-го року вийшло число 361.

За німецької окупації ввесь персонал «Українського Слова», без вийнятку — редактори, співробітники, кореспонденти були вивезені з Франції, або переслідувані, а багато з них були арештовані й ув'язнені з довгим реченцем в концентраційних таборах. Є кілька книжок на цю тему, а найкращою з них є спогади редактора В. Мартинця п. з. «Брец» (це назва одного з відділів Саксенгавзену). Книжка поглиблює розглянену мною тему.

По Другій Світовій війні, загоївши рани, на місце втрачених прийшли з допомогою молодші сили, а матеріяльні втрати покрили добросовісні члени, і під умілим проводом головного редактора Олега Штуля-Ждановича «Українське Слово» знову продовжує своє гарне діло: в 1948-му році, по воєнній хуртовині, воно знов почало виходити.

Далеко від теми не відійду, коли тут згадаю про інші часописи тієї самої назви на інших теренах. В історії української преси (це подаю тільки для реєстрації) повинно бути позначено, коли і де появлялися видання тієї самої назви.

В 30-их роках виходило «Українське слово» в Ужгороді. Видавав його проф. Володимир Бірчак, а редаґував відомий публіцист Михайло Мухин. Його напрямок був народно - націоналістичний.

В Берліні теж виходило «Українське Слово» по Першій Світовій війні. Тієї ж самої назви існувала теж бібліотека, в якій появилося багато гарних творів українських клясиків. На чолі того видавництва стояв Зенон Кузеля.

В таборових часах нашої діяспори в 1946-1949 рр. виходило спочатку під назвою «Слово», а пізніше — «Українське Слово» в таборі Реґенсбурґ.

Виходив також, і дотепер ще появляється тижневик «Українське Слово» в Буенос-Айрес, у співпраці з «Просвітою».

Від 40-их років і дотепер виходить «Українське Слово» в місті Вінніпеґу. Воно прокомуністичне.

Одначе, моя мова буде незавершеною (що, звичайно було б великою кривдою), коли б я не згадав про ще одне «Українське Слово», яке виходило в Києві [1]). Як уже згадано вище,

німці по приході до Парижу закрили «Українське Слово». Заарештували багато осіб, причетних до видавництва, навіть технічних працівників, і зруйнували устаткування, надбання багатьох років.

Для фанатиків визвольної ідеї — що матерія? Ідея важлива! І ті, що не попали до німецьких концтаборів, дійшли аж до Києва! З одного кінця Европи аж у другий! Поетка Олена Теліга із своїм чоловіком, поет Іван Ірлявський, Чемеринський-Оршан та інші. Вони, наперекір долі й німцям, почали видавати «Українське Слово» в Києві, яке, для історичної правди, пов'язує роки видання в одну невід'ємну цілість. Київське «Українське Слово» являється фактичною й духовою тяглістю Паризького «Українського Слова».

По виході кількох чисел, німці заарештували членів редколеґії, при тому й творчий гурток, який видавав літературний журнал «Літаври» — і розстріляли чільних працівників. Точніше кажучи, дотепер свідків смерти немає. Ідея, яку продовжено епізодом в Києві, для німців була такою небезпечною, що треба було на смерть кинути ідеалістів українського резистансу, між якими була жінка й молодесенький поет, син Закарпаття, що вже мав дві збірки поезій й готував третю, а було йому тільки 22!! Цей вчинок свідчить про гидкий садизм окупанта.

Розпорошені, переслідувані, ті, що залишилися в живих, дісталися на інші українські терени й діяли далі Поет Олег Ольжич не довго втішався волею — скоро він потрапив до німецького кацету Сакзенгавзен, де в 1944-му році був закатований. Олегові Штулеві - Ждановичеві, з того радісного творчого гуртка ентузіястів киян щастить втішатися далі життям: йому поталанило дістатися до Парижу й продовжувати корисне діло.

Кінчаючи свій огляд, зупинюся над розподіленням чотирьох декад на відділи. Дехто ділить 40-річчя дії «Українського Слова» на пройдені етапи Можливо, що це правильно — щоб точніше характеризувати певні епізоди творчого життя цього важливого речника українського резистансу. Одначе, я схильний цей довгий затяжний шлях чотирьох декад розглядати як безперервну цілість, як тяглість і послідовність єдиної ідеї на службі визвольного руху. Хоч змінювалися часи, мінялися редактори, редколеґії, приходили й відходили кореспонденти, приходили нові читачі й умирали старші, — ба що більше — навіть пережити період німецької окупації та період, коли «Українськек Слово» не виходило, але думка жевріла, надхнена ідеями, які принесли черенки «Українського Слова» в минулому — все це продовження однієї ідеї українського націоналізму. Імена Бойкова, піонера цього діла, праця його ревного послідовника ред. В. Мартинця і сьогоднішнього його редактора, Олега Штуля-Ждановича — це символи безперевної, наполегливої дії під державницьким гаслом на службі української визвольної думки. «Українське Слово» вірно й тривало служить українській спільноті.

Тому українська громадськість, без огляду на свої симпатії, складає вдячність в 40-ліття існування спадкоємцеві цих ідей, дій і турбот на пройденому шляху, на 1668-му числі «Українського Слова» його шановному редакторові Олегові Штулеві - Ждановичеві, що перебрав це велике діло в свої міцні, певні руки.

---

1) Бойко Юрій, «У сяйві Києва». Про «Українське Слово» в Києві в 1941 році, Мюнхен 1955, 224 ст.

В. Чапленко

ПОХОДЖЕННЯ НАЗВИ СІЧІ ЗАПОРРІЗЬКОЇ

Передусім треба спростувати одне наукове непорозуміння. Його, здається, вперше пустив в обіг І. Панькевич. У своїй нотатці «Звідки назва «Січ?», надрукованій у журналі «Рідна мова», ч. 2 за 1938 р., він навів уривок із подорожних записів угорського ченця Юліяна (1235 — 1238 рр.), у якому (в уривкові) є слово «Sychia», а це слово він прочитав, як «Січа». Правда, він не наполягав на тім, що це була назва, однакова з назвою Січі Запорізької, а тільки висловив сумнів, чи може, мовляв, «просте» пояснення (назви) Січі Запорізької від слова «сікти»... встояти тепер супроти нових даних», і «хотів звернути увагу читачам, а передусім історикам на статтю й матеріяли», що їх опублікував Ласло Бендефі в «Archivum Europae Centro-Orientalis», Будапешт, 1937 р.

Цю вістку підхопив уже нашого часу професор Київського університету П. Тимошенко і в своїй статті «Значення ономастики для досліджень з історичної граматики української мови» написав таке: «У записах (дійшли до нас у кількох списках) угорського ченця Юліяна, який у 1235 — 1238 р. їздив на Волгу, є згадка про землю, розташовану в районі р. Кубані, назвину «Sycha». Жителі цієї Січі — чоловіки вели військовий спосіб життя, носили оселедці». [1])

Як бачимо, П. Тимошенко змінив «Sychia» на «Sycha» (а може, це коректурна помилка?). Я проглянув видання цих текстів, навіть фотокопію з першого видання, але такого написання, як у Тимошенка, не знайшов, — знайшов тільки два варіянти: «Sychia» та «Sichia». З цих написань ясно, що основна частина тут «Sych» — чи «Sich» —, а — «ia» — звичайне в латинській мові (записи в Юліяна написані латинською мовою) граматичне оформлення географічних назов (країн). Крім того, «ch» тут треба читати, як «х», а не як «ч», всупереч думці Панькевича (який подав певні про це міркування) й Тимошенка. Думаю, що й голосний «у» треба читати, як лябіялізоване «і». Про таке читання цієї назви, як я тут пропоную, свідчить написання її в Страбона — «Dzychoi» (літерами «dz» я передаю грецьку зету). Egli писав у своєму «Nomina geographica», що так називали цей нарід греки та римляни, а турки й татари (очевидячки, пізніше — В. Ч.) — «черкесами». Я знайшов значення цієї назви в сучасній кабардинсько - черкеській мові: «цIыху» значить «людина». [2]) Говіркова взаємозаміна африкат «дз» та «ц» — звичайне в сучасних адигейських мовах явище.

Крім того, й семантика слова «Sychia» не відповідає семантиці назви Січі Запорізької, бо в Юліяна сказано, що це країна, земля («terra»), а Січ же — табір, фортеця. Отже, думку про те, що від «Sychia» походить назва Січі Запорізької, треба відкинути.

Розгляну тепер поширене в відповідній науковій і ненауковій літературі зближення назви «Січ» з дієсловом «сікти». Здається, цю етимологію побудовано на однім записі П. Куліша, надрукованім у його «Записках о Южной Руси». Ось той запис: «Як зібрались гайдамаки у Мотрининському лісу, то зробили собі січ. Вибрали таке місто, що з трьох боків байрак, а з четвертого поставили башту. Кругом обрубались лісом». [3]) Покликуючись на цей запис, Б. Грінченко пояснив слово «обрубались», як «обгородили частоколом». А що слово «рубати» майже тотожне семантикою з «сікти», то звідси легко перейти й до «обсікатись» у

такому ж значенні, тим більше, що в того ж таки Грінченка є й «обсікати» в значенні «обполювати городину» (довкола). [4]) У В. Даля є вислів (північний) «осечь место» — «обнести пряслами, огородить, обсекать дачу» (в лісі) — робити межові просіки. Є в Даля й слово «сеча» (в Грінченка такого нема) в значенні «завал из дерев». Даль також написав, що «можливо, від нього походить назва Січі Запорізької». [5])

Звертає на себе увагу наявність двох форм у назві Січі Запорізької - «Січ» і «Січа». Коли простежити частоту вживання цих форм, то виходить, що більш уживаною була форма «Січ». Особливо привертає увагу факт, що форми «Січа» зовсім немає в українському фолкльорі, зокрема в думах та в історичних піснях. У написах на малюнках «Козак Мамай» також тільки «Січ». Форма «Січа» є тільки в усних народних розповідях, що їх записав Д. Яворницький і опублікував у своїй книзі «Запорожье въ остаткахъ старины и преданияхъ народа» (С. - Петерсбургъ, 1888 р.). Але повна парадиґма є тільки в одного оповідача — Прокопа Табуненка («От з тих пор Січа й обросла лісом», «самої Січі», «саму Січу», «перед Січею»), а в 116-річного запоріжця Розсолоди повної парадиґми немає, він плутає обидві форми («Січа — отож у їх і кріпость», але «у Січ приймали всякого»). Це останнє — переплітання обох форм, та ще й з відсутністю називного відмінка від форми «Січа» наявне в усіх джерельних історичних текстах, що я їх зміг знайти й проглянути. [6]) Крім того, спостерігається в цих історичних текстах така ніби закономірність: форма «Січ» переважає в козацьких документах, а форма «Січа» — в царських чи гетьманських пізнішого часу. Напр., С. Величко вживає тільки форми «Січ»: «въ Сѣчь», «до Сѣчи», «писали въ Сѣчь», «подъ Сѣчю». А от у листі царя Петра до гетьмана Скоропадського: «пришедъ къ Сѣчѣ», «въ Сѣчѣ». Є, щоправда, «пришли въ Сѣчю» і в листі запоріжців з 15 вересня 1706 р. [7]) Крім усього цього, в думі про козака Голоту є ще й така незвичайна форма: «в город Січі припав», — тобто, невідмінювана, щось таке, як тепер назва м. Сочі на Північному Кавказі.

Таке плутання та перемішування різних форм у назві Січі Запорізької само собою може свідчити про те, що це слово не пізнішого слов'янського, а якогось іншого давнього походження. Адже нічого такого не сталося з такими, наприклад, словами, як «піч», «ніч» тощо. Тим то з'ясування етимології слова «Січ» треба шукати в якійсь іншій (не слов'янській) історично або територіяльно близькій до української мові. Моє відкриття субстрату не тільки слов'янських, а й усіх індо - европейських мов за допомогою адигейських мов, [8]), а також генетичні зв'язки козаччини з черкесами [9]) підказують думку, що походження назви Січі Запорізької треба шукати в адигейських мовах. І я такі дані в цих мовах знайшов. Це передусім кабардинське слово «сэ», чи сы», як один із можливих фонетичних комплексів, що означають «прут» і, очевидячки, «деревина» взагалі, про це значення свідчить адигейське слово «чы», що його по-російському перекладають словом «прут» [10]) і що воно є фонетичним варіянтом «сэ», «сы». Слово «сэ», «сы» поєднувалось із певними формами (про них далі) від слова «ичын», що тепер означає а) висмикати (волосся, рослину тощо), б) нарізувати (напр., різьбу. [11]) У цих двох значеннях, комплексно поєднаних в одному процесі очищування місця, викорчовування дерева й «нарізування» чи «рубання» з нього якоїсь споруди

(згадаймо звичайний для нашого часу вислів «рублена хата») й коренилося найпервісніше значення слова «січ» як загального іменника. З морфологічного боку тут можливі були дві форми від діяслова «ичын» — форма наказового способу і форма дієприкметника, а вони творяться в сучасних адигейських мовах однаковим способом — відкиданням інфінітивного наростка — «н», тільки в другій формі додається ще займенник «е» або його фонетичний варіянт «и», що надають цій формі «повної» прикметниковости, як це маємо і в слов'янських формах «добрые», «добрыи», які (форми) походять від цих субстратних займенників. Отож, поєднання слова «сэ», «сы» з наказовим способом «ичы» давало утворення, разом «сы + ичы», що означало «прут (дерево) рубай» чи в обережному розміщенні складників — «рубайдерево», форма, збережена в численних українських прізвищах типу «Убийвовк», «Паливода». Ця остання схема була властива в давнину й адигейським мовам, але тепер у них можлива тільки перша схема, тобто, схема з дієслівною формою на другому місці, яка, між іншим, збереглася в таких українських утвореннях, як «Конотоп», «пиворіз». **Отож, із поєднання «сы» з «ичы» й постала форма «січ»** (тут кінцевий звук «ы», як звук неповного творення, пізніше закономірно, може, через стадію слов'янського «ь», відпав). Коли форма «ичы» усвідомлювалась як дієприкметник, то тоді поєднання «сэ (сы)» з «ичы» означало «з прута (дерева) рублений» чи «зруб» (як тепер у колодязі); «з» в слові «зруб», можливо, походить із «сэ», тільки тепер це значення призабуто через його фонетичну збіжність із приростком «съ — з». Приєднання до «ичы» займенника «е» (фонетично «jэ») давало утворення «ичыjэ», в якому відбувалися такі звукові зміни: кінцеве редуковане «э» відпадало, а звук «j» асимілював попереднє «ы», перетворюючи його на звук повного творення «і», як це й маємо в назві міста «Сочі». А що дієслово «ичын» могло мати й звучання «ичэн» (як це відзначено вище на прикладі слова «сэ» — «сы», звуки «э» й «ы» в адигейських мовах взаємозамінні), то поєднання «ичэ» з «е» (jэ) могло давати, в наслідок згаданої звукозміни, форму «иче» (тут «е» — звук повного творення, він виник під впливом наступного «j» з «э»), а в поєднанні «сэ» + «иче» поставали такі форми, як турецька назва м. Сочі — «Соше» та назва р. «Соче» в Словенії. Але кінцеве «е» як ознака дієприкметника в сучасних адигейських мовах найчастіше звучить як звук «а» (та він наявний і в російській формі дієприслівника типу «лежа»), тим то могла бути й форма **«ича», а в поєднанні з першим складником «сы (сэ) + «ича» постала друга форма назви Січі Запорізької — «Січа».** Ця форма засвідчена і в сучасних адигеських формах назви м. Сочі — «Соча», «Шача». «Щача» [12]) та в назві лівої притоки р. Прип'яті «Шача» (так утворилась і назва міста «Шацьке» на Волині).

Щодо звукових варіянтів у середині всіх цих утворень, то вони також зрозумілі в світлі закономірностей адигейської фонетики. Та в суті своїй вони такі, як і ті, що їх я розглянув, з'ясовуючи виникнення форми — «иче», «ича». Коли взяти поєднання «сэ», з його редукованим «э», із початковим двозвуком «и» (фонетично «jы») слова «ичы», то воно могло дати такі звукозміни: редуковане «ы», як ненаголошений звук, закономірно випало, а звук «j» асимілював попередній звук «э», перетворивши його на звук повного творення «е» і злившися з ним як це й маємо в російській вимові «Сеча»; це «е», згідно із сказаним вище, могло

звучати і як «а», як це й маємо у формах «Шача», «Щача». Як же перший складник у слові «Січ» мав вимову «ы», то тоді цей фонетичний процес давав звук повного творення «і», як це й маємо в українській вимові «Січ», «Січа». А що двозвук «и» (фонетично «јы») в адигейських мовах може взаємозамінюватись із двозвуком «у» (фонетично «уы»), то аналогічний фонетичний процес давав «о», як це маємо в слові «Сочі», «Соча» чи в українському прізвищі «Сочинський», що утворилось від назви населеного пункту «Соча», якого я, щоправда, не знаю, але «теоретично» він мусів би десь бути. [13]) у старослов'янському написанні «Сѣчь» усі ці звуки «ховалися» під літерою «ѣ», що її різні слов'яни читали по різному: росіяни, як «е», українці, як «і» чи двозвук «іе» (походження «ѣ» я пояснив ув іншій своїй праці).

Але що то за споруда, була, та первісна «січ» чи «січа»? На це дає певний натяк сучасне адигейське слово «щІэщІ», ціле утворення того самого типу, що й «січ», властиво, його фонетичний варіянт, зрозумілий у світлі вищезгаданих звукових відповідностей, а воно означає будівлю на сохах (щось таке, як оборіг у гуцулів), що на ньому влітку сплять. Допомогти може в цьому розумінні й зафіксоване в Радлова слово «саджа», що значить «крісло», [14]) тобто, теж споруда з дерева на ніжках, а про його морфологічно - фонетичний зв'язок із словом «сѣчь» свідчить вимова звука «а», як «ѣ», як про це пише Радлов. Той факт, що Радлов записав це слово в тюрків, не значить, що воно тюркського походження: його тюрки могли запозичити в адигейців чи в якогось спорідненого з ними народу. Про це свідчить російське слово «сижа» - сидіння у рибалок А як у козаків ця споруда була не для спання, а для вартування, щось таке, як пізніші козацькі «хвигури», що їх будували чорноморці понад Кубанню ще в XIX ст., то слово «січ» і набуло пізніше значення «вартівня» чи «вартова вежа» або «башта». Але форма «січа» якогось часу, мабуть, мала інше значення — значення, замкненої з усіх боків огорожі, частоколу, як про це свідчить адигейське ж слово «щІэча», що означає «безперервно» [15]) і фонетично взаємозамінне із формою «січа» (з нього походить і російське слово «чаща», тільки з іншим порядком складників). Значення огородженого табору підтверджує й синонім назви Січі — «Кіш», споріднене із словом «кошара», а це те саме значення. «Козаки, найпаче запорізькі, — писав Самовидець, — житло своє називали Кошем або Січчю». [16]) Обидва ці слова теж етимологізуються за допомогою адигейських мов, як це я з'ясував ув іншій своїй праці.

Про те, що слово «січ» чи «січа» було загальним іменником, свідчать і отой запис П. Куліша, і наявність не однієї січі у запорожців, а також населеного пункту «Січ», що й досі є на Таращанщині.

Із наведеного вище мовного матеріялу ясно, що й оті дотеперішні етимологічні пов'язування назви «Січ» із словом «сікти» не були безпідставні. Це ті семантичні зв'язки, що виплювали із адигейського слова «ичын», з його значення «нарізувати», і з адигейського слова «сэ», що значить тепер «ніж», а первісно, мабуть, означало загострену ломаку, як на це натякає сучасне адигейське слово «са», що значить «згорілий» (бо первісно загострювали ломаки для копання землі обпалюванням їх; та й значення «згоряти» наявне в адигейському слові «сын», походить від «терти», «різати», (пиляти», оскільки вогонь здобували тертям ломаки аб ломаку). Використане вище адигейське слово «щІэщІ» має спільне походження з адигейським словом «щІэщэн», що зна-

чить «стригти». Звідси ясно, чому в «староруській» мові слово «сѣчь» означало «меч», а «сѣча» — битва. [17])

А як же можна пояснити назви річок «Соче» та «Шача», що мають одне етимологічне походження із назвами фортець і речей, зроблених із дерева? Цей зв'язок походить від найдавніших комплексних семантичних уявлень, що об'єднувались у комплексі значень «бити», «різати», «підбивати» (вгору) валами, частоколом (фортецю), «підбивати під польку» (волосся). Адже і в українській мові про джерело кажуть, що воно «б'є», тобто «тече», звідси й значення «річка», «Шача», «Соче». Між іншим, Олекса Воропай уже на еміґрації записав від одного селянина з Полтавщини назву козацької чуприни «січак», а це первісно означало «підсичене», «підбите» вгору волосся. [18])

ПРИМІТКИ:

Від Видавництва: «За браком у друкарні твердого знака, ятя та російського «і», в примітках вжито «ь», «Ь» і «и».

1) «Питання ономастики», Київ, 1965, стор. 75.

2) «Кабардинско-русский словарь», Москва, 1957 р.

3) «Записки о Южной Руси», С. - Петербург, 1956, стор. 279.

4) «Словарь української мови», т. IV у Києві, 1909 р.

5) «Толковий словарь живаго великорусскаго язика», С. - Петерсбург, 1863-67 рр.

7) За такі історичні джерела не можна вважати текстів XIX й XX ст. ст., як от поезії Я. Щоголева, слівник М. Уманця та А Спілки, твори А. Кащенка, а також мої белетристичні твори, бо в них форми «Січа» вжито, без сумніву, вже під впливом записів Д. Яворницького, а не «стихійно», як у документах XVI — XVIII ст. ст. У Т. Шевченка й П. Куліша маємо тільки форму «Січ».

7) «Чтенія вь Императорскомь обществЬ исторіи и древностей россійскихь при МосковскомЬ университетЬ», т. V, 1959 р., стор 185.

8) Див. мої книжки «Адигейські мови — ключ до таємниць нашого субстрату», Нью-Йорк, 1966 р., «Нові знадоби до етногенези слов'ян та інших народів», Нью-Йорк, 1967 р., «Підстави адигейської теорії», Мюнхен, 1971-1972 рр.

9) Див. мою працю «Про давню козаччину і пізніше козацтво» («Визвольний шлях», кн. V, Лондон, 1967 р.).

10) «Кабардинско - русский словарь Москва, 1957 р.

11) Там же.

12) «Питання ономастики», Київ 1965 р., стор. 242.

13) Про всі використані тут закономірності адигейської фонетики див. у згаданому вище кабардинсько-російському слівнику, на стор. 493-494.

14) «Опить словаря тюркскихь нарЬчей».

15) Згаданий кабардинсько - російський слівник.

16) Зб. «З історії української та інших слов'янських мов», Київ, 1965 р., стор. 185.

17) И. Срезневскій, «Матеріали для словаря древнерусскаго язика», 1893 г.

18) Олекса Воропай, «Пригоди Марка Чубатого», Лондон, 1954 р., стор. 6.

... У нас же протягом кількох десятиліть не тільки не ведеться ніякої боротьби з російським шовінізмом та великодержавництвом, а й самі ці поняття виведені з ужитку, натомість головним ворогом оголошено «місцевий» націоналізм, під який часто-густо підводилися найневинніші, найелементарніші прояви національної гідности й чести і національного життя. Боротьба з цим «націоналізмом» велася методами терору.

Іван Дзюба: Інтернаціоналізм чи русифікація?

«НАУКОВИЙ» МАРКСИЗМ-ЛЕНІНІЗМ — БЕЗ КОМЕНТАРІВ

НАЦІОНАЛЬНУ СВІДОМІСТЬ ВЖЕ НЕ ПРИСПАТИ НІКОМУ!

І слухали уші, коли вчителі
Учили, нечесно-лукаві,
Лучити гонори своєї Землі
І службу ворожій державі...

О. Ольжич

ВІД РЕДАКЦІЇ: Нижче містимо, майже без коментарів, довші уривки зі статтей совєтських «міністрів» і «науковців» на різні теми, почавши від літератури й мистецтва та скінчивши на «многонаціональному совєтському народові». Робимо це свідомо, почуттям обов'язку до наших людей, які не завжди мають змогу читати таку «наукову» совєтську казуїстику, що нею московський большевизм, з його малоросійськими прислужниками, щоденно годує наших людей в Україні. Дехто відкидає цю брехливу, псевдо-наукову балаканину найманих «науковців», але дехто залишається збаламученим, а дехто навіть переконаний... Облудність цих «наукових теорій» не можливо поборювати в московській СССР. Тому вваємо нашим обов'язком робити це тут. І ми це робимо й робитимемо на сторінках нашого журналу.

Щоб бити ворога — ми мусимо його знати. Легковаження навіть ворожої наявної брехні може бути фатальним для нас. Доказом цього була Друга Світова війна, коли ми пішли в Україну непідготовлені достатньо ані до тамтешньої казуїстики, ані до знання тамошньої дійсности. Ворожі арґументи треба вивчати, і треба вчитися шукати вже зараз на них відповіді. В такому дусі друкуємо наступні уривки.

Упорядкування й переклади з російської мови зробив М. Михалевич. Збережено деякі особливості правопису підсовєтських українських видань.

Ю. Н. Єльченко,
(Міністер культури Української ССР).

«.. Соціялізм і культура — поняття нероздільні «З просуванням нашого суспільства по шляху комуністичного будівництва, — підкреслював Л. І. Брежнєв, — зростає роля літератури і мистецтва у формуванні світогляду радянської людини, її моральних переконань, духової культури».

«Шляхи художнього проґресу братніх культур, шляхи їх творчого єднання визнаються насамперед **єдиною** соціялістичною ідеологією всіх народів СРСР... Їх єднає творчий метод — метод соціялістичного реалізму, в основі якого лежать комуністична ідейність і партійність.

«В ході соціялістичного будівництва національні риси кожної братньої культури об'єктивно збагачуються інтернаціональним змістом, при чому останній дедалі більше стає провідним фактором. Таким чином, процес зближення й посилення **єдности** національних культур відбувається передусім на основі дальшого розвитку і взаємозбагачення їх соціялістичного змісту.

«Визначна роля в **єднанні** братніх культур належить **великому російському народові, російській культурі, російській мові,** що стала в нашій країні мовою міжнаціонального спілкування. На прогресивних традиціях передової російської культури виховувались... покоління мистців усіх народів нашої країни, в тому числі й діячі культури України.

«Слід підкреслити, що буржуазні ідеологи, зокрема українські буржуазні націоналісти й сіоністи, постійно спекулюючи на національних почуттях і традиціях, прагнуть отруїти клясову

свідомість трудящих. Ось чому комуністична партія веде непримиренну боротьбу проти будь-яких проявів **націоналізму** і національної обмежености, закликає до революційної пильности в їх розпізнаванні... Буржуазні ідеологи докладають чимало зусиль, щоб довести «деґрадацію» національних рис у національних культурах народів СРСР, залякати їх перспективою повної втрати своїх **національних особливостей, традицій і т. п.**

«Звичайно, національне не є чимось застиглим і нерухомим. Із зміною характеру суспільних відносин змінюється і зміст національного. В цих умовах фетишизація віджилих елементів національних форм, зокрема ідеалізація старовини, не тільки не забезпечувала б розвитку національної культури, а, навпаки, гальмувала б його, водночас позбавляючи національну культуру можливости поглиблювати свій ідейно-художній зміст.

«Розквіт культури будь-якої братньої республіки визначається, звичайно, багатьма факторами. І одне з провідних місць серед них займає розмах культурно - освітньої роботи. За роки радянської влади на Україні створено широку мережу культурних закладів. Промовисті вже самі цифрові дані: майже 26 тисяч клубних закладів, 150 державних музеїв, близько 68 тисяч бібліотек...».

(«Комуніст України», Київ, грудень 1972 р.)

(68.000 бібліотек, тоді, коли напр., орган Спілки Письменників України «Вітчизна» друкується накладом в 20 тисяч, а наклади книжок, з розрахунком однієї-двох книжок на 10 бібліотек, з умовою, якби нічого не висилалося «на експорт» й нічого не продавалося в книгарнях і не висилалось би передплатникам! Дійсно — **промовисті факти!!!)**

М. Іовчук

Інтернаціоналістська культура многонаціонального радянського народу.

«Російський робітничий клас, **російський** нарід з честю виконали свій інтернаціональний обов'язок, давши велику і всесторонню допомогу поневоленим в минулому націям і народностям, в тому числі й у будівництві матеріяльної і духової культури соціялізму. Будівництву соціалістичної культури, заснованої на ленінських засадах національної політики партії, чужі адміністративно - примусові, асимілярторські форми «прищеплювання» культури більших народів типове для багато національних буржуазних держав. (Тут Іовчук — ще вчора вірний попихач П. Шелеста — дотепно кепкує, застосовуючи методу «лови злодія»! — Ред.). Будівництво і розвиток соц. культури, зокрема в багатонаціональній радянській державі, ніколи не може зводитися до ізолювання різних націй і народностей, до замкнутого функціонування їхніх культур, що проповідується і культивується й сьогодні буржуазними націоналістами і національ - комуністами.

Соціялістична культурна революція має свої особливости в різних країнах, що залежить від історичних умов, соціяльної структури, досвіду й рівня культурного розвитку в минулому, національних традицій. Перший етап її до середини 30 років був переходовим періодом від капіталізму до соціялізму. Зміст культурної революції того часу визначався ліквідацією неписьменности, творенням нових культурно-освітніх закладів, шляхом націоналізації установ і підприємств. Це був період, коли кожна нація і народність в радянській країні дістали можливість вільно розвивати свою культуру, соціялістичну за змістом й національну формою, використовуючи національні

традиції й культурну спадщину свого народу. (Звертаємо увагу: «Це був» період! — Ред.). Наступний період культурної революції в СРСР охоплює 20-ліття — з кінця 30-их до кінця 50-х років, коли завершилося соціялістичне будівництво в нашій країні й коли соціялістична ідеологія прищепилася у всіх сферах духового життя: в науці, суспільній думці, літературі ,мистецтві, моралі За цього періоду продовжувалась і продовжується по сьогодні гостра боротьба на міжнародньому форумі, в тому числі й у ділянці культурно - ідеологічній. За сучасного періоду, коли перемогла і розвивається соціялістична культура, наша країна знаходиться в завершувальному етапі соціялістичної культурної революції, коли створюються необхідні культурні й ідеологічні передумови для переходу до комунізму.

Зараз жодна інша ідеологія вже не має змоги впливати на розвиток культури й суспільної свідомости радянського народу. В нашій країні існує протиріччя між переможним науково-матеріялістичним і релігійним світовідчуванням, не подолані ще рештки старої, але живучої дрібнобуржуазної моралі; інтернаціоналістична ідеологія заперечується націоналістичними пережитками (!!! — Ред.), земляцтвом, проявами антиісторичного (з точки зору Москви — Ред.) підходу до процесу національних культур тощо. .Але в сфері радянської науки, літератури й мистецтва, суспільний індивідуалізм, аморалізм, націоналізм й інші чужі соціялізму ідеологічні форми — вже відношення не мають: вони поза соціялістичною духовою культурою, хоча часом їхні рецидиви і впливи, інспіровані головним чином з-закордону, можуть просякати в різні ділянки духового життя, в свідомість, психологію і мораль деяких членів радянського суспільства.

Невід'ємним елементом загально-радянської культури є широке поширення мови міжнаціонального спілкування — російської мови; його значення в розвитку соціялістичної і всієї світової культури зростає з кожним роком. (За даними перепису 1970 р. біля 55 міль. людей в СРСР, що не є за національністю росіянами — уважають російську мову рідною, або нею вільно володіють — Ред.).

Національні форми і традиції духового життя кожної нації — це плід довгого історичного розвитку. Зараз головне завдання розвитку культури полягає в дальшому удосконалюванні створених на власній, соціялістичній основі цінностей матеріяльної і духової культури, розвитку, соціялістичного світосприймання, створених за соціялізму нових традицій, прищеплювання нового соціялістичного побуту тощо. Для культури розвинутого соц. суспільства неприпустимі не лише реакційні, але й застарілі, себе вичерпавші елементи в культурі і побуті народів. У нас ще є письменники й історики, які ідеалізують, як «справді національне», те, що вже цілком належить минулому: колишній спосіб життя на селі, застарілі обряди й звичаї, коли часом з'являються прояви пристрасного захоплення іконами й іконками, котрі завжди оголошуються цінними витворами мистецтва, — то таке суб'єктивне й антиісторичне (?! — Ред.) розуміння національного мусить пуступатися високим вимогам соціялістичної культури... Не заникли ще випадки, коли деякі автори намагаються ідеалізувати феодальний лад, перебільшувати ролю церкви й релігійних діячів в історії народів, в розвитку культури, однобічно вихваляти декотрих «гарних» царів і полководців, таких як Іван Грізний, або генерал Скобелев в Росії, видаючи їх за справжніх захисників народних інтересів,

будівничих культури, тощо. Часто перебільшування національних елементів в історії культури приводило до того, що культурна спадщина того чи іншого народу відсепаровувалися від культур інших народів. Подібні односторонні і хибні тенденції відходу від марксистського принципу історизму можуть в певних випадках сприяти живленню, просяканню і ширенню негативних, **націоналістичних поглядів** серед певних прошарків ідейно незрілих людей. В умовах зрілого соціялізму в СРСР немає ані соціяльного, ані ідеологічного коріння для **націоналізму;** нічого не мають спільного з дійсністю і крахують наклепницькі вигадки «совєтологів» і щодо «зростання націоналізму» в нашій країні (! — Ред.) й щодо примусової «асиміляції» неросійських націй в СРСР та їхніх культур. Але націоналістичні пережитки, в силу тих чи інших причин, ще існують; теж наявне і гносеологічне й психологічне коріння для їх виявів в свідомості людей, які не вміють по-науковому (?! — Ред.) з соціялістичних позицій тлумачити явища сучасного життя.

Взагалі радянська культура й культура інших країн світового соціялістичного співдружества в **майбутньому** закономірно **переростуть в загальнолюдську культуру комунізму....**

(Коммунист», Москва, 1973. ч. 3)

Ф. Я. Горовський, С. Й. Шило
Спільність радянського народу і соціялістичний національний розвиток.

... На грунті розквіту, зближення і взаємозбагачення культур соціялістичних націй далі розвивається **єдина** радянська багатонаціональна **культура.**

Життєвою основою політичної єдности соціялістичних націй є заснована за окресленням Леніна багатонаціональна соц. держава — СРСР. Загальнорадянську **культуру** характеризує насамперед **єдина** загальнодержавна **система** освіти, масових засобів комунікації. Ця культура не є простою арифметичною сумою національних культур, — вона виступає як ціле щодо кожної з них. Соціялістичний національний розвиток дістав теж свій вияв в етнічних процесах, що охоплюють **мовне життя нації,** її побутово - культурні традиції, а також галузь національної психології та самосвідомости. Примітним явищем в мовно — культурному житті української нації є поширення двомовности (українсько - російської — Ред.). Консолідація радянського народу як **міжнаціонального** утворення не є етнічним процесом. Разом з тим життєдіяльність цієї спільноти пов'язана з певними етнічними процесами. Це, зокрема, перетворення (відновлення практики царської Росії! — Ред.) російської мови на засіб міжнаціонального спілкування, вироблення загальнорадянських побутових традицій, поглиблення почуття належности до радянського народу як нової історичної співдружности... Повну міжнаціональну єдність, що досягається в рамках однієї країни (російської імперії! — Ред.), так само як і утвердження в цій країні нової міжнаціональної спільноти, неправомірно отожнювати із злиттям націй. що можливе лише як світове явище.

(«Філософська Думка». Київ, 1972, ч. 3).

З ЖИТТЯ ІСНО

УРИВКИ ЗІ СЛОВА
Д-РА ДЕНИСА КВІТКОВСЬКОГО, ГОЛОВИ КР ІСНО

З нагоди Другого Світового Конгресу Вільних Українців у Торонто відбулася серія інших з'їздів, конференцій, зустрічей, концертів, тощо. З цієї нагоди відбулася також Конференція Ідеологічно - Споріднених Націоналістичних Організацій (ІСНО) в домівці УНО при вул. 297 Коледж 29 жовтня 1973 р. Звіт із цієї Конференції подамо до відома всім нашим організаціям зо системи ІСНО окремим Обіжником. Тут друкуємо уривки зі вступного слова Голови КР ІСНО д-ра Дениса Квітковського і програмовий реферат інж. Є. Кульчицького «Україна і ми».

Редакція «Самостійної України»

Уважаю для себе великою честю і рівночасно ще більшою відповідальністю промовляти до друзів по думці й по дії з різних країн вільного світу, які зійшлися тут, щоб не тільки відсвіжити й скріпити нашу дружбу, але особливо для того, щоб спрецизувати наші завдання в відношенні до нашої батьківщини по крові й по духу — до України. Це ж рідкісна нагода, коли ми маємо змогу зійтися разом, як одна велика родина й по-родинному обміркувати й вирішити наші завдання.

... Важливо ствердити на самому початку той знаменний факт, що хоч ділять нас простори цілої земної кулі, від Аргентіни до Канади, від ЗСА до Европи, а звідти аж до далекої Австралії, то не ділять нас наші ідеї, наші думки, наші задуми й наші дії. Ми, як сказано, являємо собою одну суцільну, гармонійну родину.

І в цьому родинному дусі розглядатимемо проблеми, які ждуть на нашу поставу до них і на нашу дію в процесі розв'язування їх. А перед нами проблем багато, і то таких, що вимагають від нас майже наглої розв'язки і «тут», і «там», — на еміґрації і в Україні.

Почнімо з нашої еміґраційної дійсности. Зійшлися ми тут з нагоди ІІ-го Світового Конґресу Вільних Українців, який розпочне свої сесії в четвер, 1 листопада 1973 року. Нам приємно, що цей СКВУ відбудеться якраз у канадському місті Торонто, бо тут є основний бастіон нашої сили. Це ж осідок цілої серії наших Братніх Організацій і осідок Краєвої Екзикутиви УНО. Вони є нашими щедрими господарями.

Отож, черговий Світовий Конґрес Вільних Українців, який постав шість років тому в Нью-Йорку, є для нас духово й ідейно дуже близьким, хоч би тому, що думку створення такого світових маштабів українського органу кинув на плідний ґрунт якраз у цьому місті сл. п. полковник Андрій Мельник, колишній Голова Проводу Українських Націоналістів, а реалізацію цієї історично-вагомої думки найбільше ініціятиви, знання, енерґії й праці вклали наші люди, особливо перший генеральний секретар СКВУ — друг Микола Плав'юк. Тому нам СКВУ, як суспільно-громадська об'єднуюча всіх українців поза Україною інституція, є дорогий, близький і цінний. Ми боролися за його реалізацію, ми боротимемося, в разі потреби, за вдержання СКВУ на позиціях дійсно **об'єднуючого** суспільно - громадського чинника. І в цьому дусі ми візьмемо участь у нарадах і в рішеннях Другого СКВУ.

Ми не хочемо бути ворожбитами, але є деякі познаки, що вказують на те, що на цьому СКВУ можуть виявитися намагання «здобути» СКВУ і зро-

бити його оруддям одної партії чи штучно склеєної «коаліції». Проти таких тенденцій ми мусимо виступати рішуче й одностайно, в дусі останнього ВЗУН-у, цебто в дусі, парафразуючи гасло згаданого ВЗУН, що **СКВУ мусить залишитися спільним добром всіх українців у вільному світі** з єдиним завданням: служити добру, славі й свободі великої української нації.

В наших діях і рішеннях будьмо дуже обережні в тому, щоб завжди вміти знайти різницю між **словом і думкою,** яка криється за цим словом. Бо слово — це так, як вогонь: в руках творця є джерелом енерґії, джерелом творчого життя, а в руках, скажімо легко, неперебірливого амбітника може бути джерелом облуди й служити для низьких, особистих цілей.

Наша велика родина, чи то в формі Українського Націоналістичного Руху, чи то в формі Ідеологічно - Споріднених Націоналістичних Оргснізацій, але завжди з очима зверненими на політично - ідеологічну основу цього Руху — ОУН, була, є й завжди буде за якнайтіснішу співпрацю всіх українців у їх змаганні за відзискання повної національно - політичної, релігійно - культурної та суспільно — господарської свободи для української нації у власній державі. Цій меті ми служили на рідних землях, з цією метою ми вийшли хвилево поза межі України. В ім'я цієї великої мети героїчно вмирали наші брати й сестри. За реалізацію свободи для України і сьогодні несуть жертву життя й крови сини й доньки України.

Але не всі так розуміють служіння Україні. Не всі хочуть дійсної єдности в думанні і в дії. З прикрістю мусимо ствердити, що якраз напередодні СКВУ з'явився на сторінках української преси один документ, до якого мусимо поставитися критично. **Вітаючи кожний акт національного єднання та не пересуджуючи значінння, ваги й щирости т.** зв. «Становища до подій в Україні і в світі» виданого в жовтні 1973 року й підписаного «Миколою Лівицьким, Президентом Української Народньої Республіки в екзилі» та «Ярославом Стецьком, Головою Проводу Організації Українських Націоналістів» (він же «Голова Українського Державного Правління»), ми все ж таки мусимо критично оцінювати цей дивний документ. В тексті, до речі, говориться про «революційну ОУН», а в підписі «Голови Проводу ОУН» вже не має слова «революційної»).

Ми з різних причин не будемо розглядати тут детально цього документу, вже хоч би тому, що це «політичний акт», і він не повинен би мати ніякого впливу на СКВУ, який є непартійною суспільно - громадською інституцією. Але... Але обережність і тут не зашкодить. В еміґраційній громаді, і то з **політичними завданнями**, не так легко відрізнити політику від суспільно- громадського сектора.

Обережними в працях і рішеннях цього СКВУ ми мусимо бути хоч би тому, що це становище «президента УНР» і... «Голови Українського Державного Правління» появилося «чомусь» якраз за кілька днів перед Другим Конґресом СКВУ. Обережним треба бути ще й тому, що тут «об'єдналися» якимсь чудом — два українські уряди. (хоч «Президент УНР» є в **екзилі,** а «Голова Українського Державного Правління», мабуть, таки **в Україні**), бо в останнім абзаці свого «Становища» вони закликають «всі українські самостійницько - державницькі політичні сили у вільному світі... приєднатися (!) до цього становища й виявити до нього свою солідарність». Чому аж тепер такий патріотичний заклик? Чому не зроблено цього раніше? І чому «приєднатися», а не «об'єднатися», як рівні з рівними?

Зрештою, якщо читаєте «Становище» й рівночасно наші видання, особливо останні числа журналу «Самостійна Україна», то побачите, що нам немає до чого «приєднуватися», бо ми в наших об'єднальних пропозиціях пішли дальше, поставивши їх на чисті, **всеукраїнські** рейки. В справі «Становища» нам видається що це був звичайний політичний торг двох політиків: я тебе визнаю «президентом УНР в екзилі», а ти мене «Головою Українського Державного Правління» (силою акту 30 червня 1941 року), хоч це «правління», як пишеться в «Становищі» було ув'язнене гітлерівськими окупантами... Тож «приєднуватися» до кого й до чого? Але до цієї української **таємної дипломатії** повернемось іншим разом. Тут я згадав про це тільки тому, щоб ми були обережні і щоб нас усіх разом із СКВУ також не «приєднали» великими словами й «народною волею» у формі великого числа слухняних делеґатів.

Якщо треба, **маймо відвагу бути самі** в наших ідейних засадах і визвольно - політичних концепціях. Не число вирішує — вирішує здорова, творча думка, вирішує віра в правильність нашої думки й апостольська посвята нести цю думку в народ за всяку ціну. Україну на протязі цілої її історії нищили безпринципові амбіціонери, служителі власних інтересів, проповідуючи патріотизм, а практикуючи клікарство й амбіціонерство.

Це повторюється і тут, на еміґрації. Особливо одна «найбільша» партія поставила собі за єдину мету: «здобути» всі українські установи й накинути всій українській спільноті беззастережний диктат своєї партії. До неї долучуються інші уряди й президенти в екзилі; за заслоною гарних, великих патріотичних слів проголосили «хрестоносну війну» всім інакшедумаючим, бо поза ДЦ УНР опинилися і дійсно українські самостійницько - державницькі політичні сили. Чому автори «Становища» не звернулися до цих українських політичних середовищ перед проголошенням свойого «Становища»?

Ці люди втратили, мабуть, з очей образ України, втратили візію дійсної української нації й, потворивши собі різних еміґраційних божків, витрачають всю свою енерґію на завоювання «еміґраційної України» в ім'я і для задоволення своїх амбіцій, використовуючи для цього часто наївність свого членства й патріотизм безкритичної, але доброї великої української громади.

Кожний із нас окремо і всі наші братні організації, розсіяні по всій земній кулі маємо подвійне завдання:

1. Викрити облудну й шкідливу політику засліплених власним амбіціонерством політиків.

2. Допомогти широкій і добрій українській громаді у вільному світі віднайти правдивий шлях до її національного самозбереження в діяспорі, показати цій громаді візію правдивої, дійсної України, й разом з нею — з цією громадою — включитися в дальшу боротьбу за свободу не-еміґраційної, але **української України в Україні.**

В цьому дусі ми повністю схвалюємо й підтримуємо **«Звернення ПУН»**, видане також напередодні Другого СКВУ. в якому, м. ін., сказано:

«Боротьба українського народу за його **духове й фізичне існування** накладає на всіх українців у вільному світі обов'язок активної допомоги визвольним змаганням України за її права, висловлені її Великою Хартією Свободи — Четвертим Універсалом, — проголошеним 50 літ тому в Києві — столиці Української Народної Республіки.

Щоб ця боротьба була успішною — в ній мусять брати участь **усі сили українського народу,** зокрема в умовах волі й добробуту, без уваги на їхні

ідейно - програмові, політичні чи тактичні розходження. Спільною бо плятформою цієї боротьби є **привернення Україні державної незалежности,** створеної всенародніми Актами Січня 1918 і 1919 років.

Спільною ж базою для консолідації всіх самостійницьких українських політичних сил, що стоять на позиціях 4-го Універсалу, може бути Державний Центр УНР, який зі свого боку мусить створити необхідні **передумови для уможливлення повної консолідації** всіх українських політичних організацій і партій. Однією з тих передумов є припинення деконсолідаційної політики, застосованої на VII Сесії УНРади в Лондоні».

«Наголошуючи необхідні передумови повної консолідації, Провід Українських Націоналістів звертається одночасно до всіх українських політичних партій і організацій з пропозицією відбути спільну нараду, на якій можна було б встановити шляхи й засоби повернення внутрішнього миру й консолідації, побудованих на засадах взаємної пошани й довір'я.

У зв'язку із недалеким відбуттям Другого СКВУ, звертаємося до відповідальних чинників СКВУ докласти всіх старань та заходів, щоб Другий СКВУ став дійсно **єдиним і суцільним фронтом** громадських сил української діяспори, став у межах своїх прероґатив активним чинником допомоги й оборони прав українського народу та своїми рішеннями, постановами й працею забезпечив збереження та постійний ріст українських сил для ведення плянової праці для успіху української справи — повернення державної незалежности й самобутности українського народу на його прадідівській землі».

А в відношенні до України: Ми - це тільке далеке запілля й можемо виконувати тільки ролю запілля. Але, щоб бути дійсним, творчим українським запіллям, ми мусимо черпати нашу творчу наснагу з постійного духового єднання з українською нацією. Тому все те, що ми плянуємо діяти і що ми діємо тут, поза Україною, мусить завжди бути в найкращих інтересах української нації, що живе й змагається за людську гідність і свободу на наших рідних землях.

А якщо так, то яке значення мають всякі «історичні акти», за визнання яких ми ділимо нашу велику громаду поза Україною на ворожі, воюючі табори? Будьмо чесні: згадане вище «Становище» президента УНР в екзилі та Голови Українського Державного Правління, на жаль, також в екзилі, помимо їх заклику до «приєднання» не тільки не є в інтересі визвольних змагань української нації, але навпаки, воно послаблює ці змагання, бо свідомо й невчасно — на порозі Другого СКВУ! — розбиває багатомільйонову українську еміграційну масу на різні табори і тим самим, замість скеровувати її енерґію на допомогу Україні, воно розпорошує цю енерґію не для добра України, але на користь для її ворога.

Наша критика деяких «актів» «становищ» і тенденцій наших поодиноких людей і груп не є злобна; навпаки, вона є майже розпачливим криком до об'єднання в дусі спільної дії. І ми свято віримо, що не далеко вже той час, коли ми єдиним серцем і єдиними устами говоритимемо мовою єдиної й неподільної нації.

Для цього мусимо плекати віру в перемогу правди над злом, свободи над рабством. Тому, як це вже зазначував в іншому місці, маймо відвагу бути навіть самі, бо врятує нас і визволить українську націю з неволі не так фізична, чисельна сила, як віра й безперебійна, віддана апостольська праця **кожного з нас,** навіть одинцем, якщо ця наша праця буде ведена в інтересі й для доброї слави України в свободі.

Володимир Різник

ВКЛАД ОДВУ В РОЗБУДОВУ УКРАЇНСЬКОГО ЖИТТЯ В ЗСА

45 років тому полум'ям ясним розпалювалася національна революція на українських землях. Після невдалих визвольних змагань 1917-20 рр. українські старшини й вояки не складають зброї, а продовжують боротьбу при помочі легендарної Української Військової Організації. Ота революційна боротьба полонить серця молодого покоління, яке теж включається до неї; вогонь революційного запалу поширюється на всі українські землі й на всі скупчення українців у цілому світі.

І в цей час перед Начальною Командою УВО стає пекуче питання придбання засобів та запілля, без яких революційна діяльність не в силі розвинутись і виконати покладені на неї завдання. Очі всіх звертаються на українську еміграцію за океаном, бо вона єдина мала всі можливості стати постійною й поважною базою для революційної боротьби.

І коли в 1928 році Начальна Команда УВО вислала на заокенські терени свого командира, полковника Євгена Коновальця, він там знайшов прихильні умови для побудови українського запілля, бо тут поселилося багато колишніх старшин та стрільців українських армій, які на поклик командира зголосились до праці. Вже того року постає кілька клітин УВО на терені ЗСА.

Одначе, підготова до 1-го Конґресу Українських Націоналістів у Відні змусила полковника Коновальця перервати свою поїздку по ЗСА й повернутись до Европи. А коли наступного року він приїхав в нього вже був викристалізований плян організації для заокеанських теренів із централею в Нью Йорку. Полковник Коновалець прийшов до переконання, що на тому терені клітини УВО повинні діяти під назвою Організації Державного Відродження України, щоб надати тим клітинам більшої свободи руху й можливість леґальної діяльности. Він був свідомий того, що визвольна боротьба може увінчатись успіхом тільки тоді, коли її підтримають і візьмуть у ній участь якнайширші верстви народу, коли публична опінія світу буде про неї як слід поінформована й коли вже заздалегідь буде переведена плянова підготова. Для того, окрім міжнародної пропаганди, треба організувати й розбудовувати пропаґанду революційної думки серед власного народу. Всі ці завдання лягли в основи УВО-ОДВУ на терені ЗСА; проєкт статуту ОДВУ був виготовлений вже в 1929 році й одноголосно прийнятий на першому з'їзді клітин УВО-ОДВУ в 1931 р. в Нью-Йорку; цей статут вживається нашою організацією до сьогодні з незначними змінами.

І український націоналізм тут скоро прийнявся й швидко ріс. Ми всі переживали, нарівні з нашими братами й сестрами, успішні акції УВО-ОУН... ми нарівні з ними боліли в часи арештів та політичних процесів і засудів... ми нарівні страждали в час пацифікації на Західних Українських Землях чи в час вимирання мільйонів невинних жертв штучно створеного Сталіном голоду на Східних Українських Землях... Ми протестували масовими вічами й маніфестаціями проти терору окупантів, проти нищення культурних і суспільно - громадських надбань, проти убивств визначних провідників України на еміґрації. Ми протестували не лише словами, але й посиленою пра-

цею та збірками на допомогу жертвам визвольної боротьби.

В тому тісному контакті з рідними землями й Проводом Українських Націоналістів була наша сила зросту. Малощо не кожного року на наш терен приїжджали члени Проводу Українських Націоналістів і привозили подих рідної землі це мітичне евшан-зілля, щоб ми не забули рідну землю й не потонули в буднях еміґрантщини...

Найбільш знаним і любленим на тому терені, котрий найбільше праці вклав у розбудову наших організацій, котрий відвідав найбільше осередків із доповідями, був незабутній Омелян Сеник - Грибівський із своїм хистом апостольського проповідника... Про нього ми всі тепло згадуємо, й усі пам'ятають його лагідну усмішку, привітність, скромність і відданість справі...

Подібно до нього, по Другій Світовій війні на наш терен кілька разів приїжджав інженер Осип Бойдуник, людина кришталевого характеру, людина, що готова була йти на всі особисті жертви в ім'я добра організації й справи...

Побував на нашому терені й Олег Кандиба - Ольжич, який успішно заходився піднести рівень культурно - освітньої праці на тому терені; Ольжич багато часу присвячував молодому поколінню і почав працювати над заснуванням тут народнього університету. Але події в Карпатській Україні змусили його повернутись до Европи.

Загостили на наш терен і військовики: ген. Микола Капустянський, полк. Роман Сушко й ген. Віктор Курманович. Всі вони підкреслювали важливість мілітарного вишколу для нашого молодого членства...

Незабутнім залишиться в нашій пам'яті приїзд Голови ПУН, полковника Андрія Мельника та теперішнього Голови ПУН, редактора Олега Штуля - Ждановича. Перший із них, активний учасник і творець визвольних змагань у час Першої Світової війни, оцінюючи потребу консолідації українських організованих сил, кидає гасло скликання Світового Конґресу Вільних Українців; а другий, активний учасник резистансу й УПА в останніх визвольних змаганнях, оцінюючи живий контакт із рідними землями, зумів його пов'язати з молодим поколінням в Україні, яке, хоч і виховане на ворожій нам ідеології Маркса - Леніна, залишилось українським і має відвагу виступати проти русифікації України й ставати на оборону прав поневоленого, але нездоланного українського народу, не зважаючи на особисту небезпеку.

Список наших гостей з Европи не був би повний без згадки про інж. Дм. Андрієвського, проф. Юрія Бойка, Ярослава Барановського, Якова Маковецького, д-ра Олександри Сулими - Бойко...

Основним завданням ОДВУ була допомога визвольній боротьбі та жертвам тієї боротьби... Коли говорити лише мовою цифр, наша фінансова допомога далеко переходить чверть мільйона долярів. А треба мати на увазі, що до Другої Світової війни заробітна платня була дуже низька, й було багато безробітних, бо не завжди можна було дістати працю; але жертвенність була більшою, ніж тепер, коли платні дуже високі й коли майже всі працюють. Справа була в тім, що ОДВУ прищепила необхідність сталого оподаткування на потреби визвольної боротьби українського народу; датки з ЗСА й Канади могли запевнити Проводові Українських Націоналістів потрібні фінансові ресурси, щоб революційна боротьба українського народу спиралася на сили й фінансові засоби власної спільноти.

Наші успіхи мусимо теж завдячува-

ти дружній співпраці ОДВУ із УНСоюзом та іншими братніми союзами, в яких була активною велика кількість наших передових членів.

Не можна не згадати й допомоги священства в роботі по наших громадах, і то всіх віровизнань, а в першу чергу — наших довголітніх членів ЦУ ОДВУ о. митрата Омеляна Мицика та о. Володимира Букату, а також священиків обох віровизнань, що були нашими членами: о. Ковальського, о. Турулу, о. Ст. Мусійчука, о. прот. І. Савчука, о. прот. А. Двораківського і багатьох священиків - симпатиків.

Наш терен не вдовольнявся ролею запілля; вже від самих початків існування ОДВУ керівні чинники, в більшості військовики, старалися звертати більшу увагу на військову підготову молодших кадрів. Вірили вони, що треба бути нам готовим на випадок, коли б історія повторилася, й була б можливість вислати з того терену український леґіон на допомогу воюючій Україні, як це робили в минулому інші еміґрації. Тому введено однострої для членства й військовий вишкіл та заохочувано членів вступати до міліції й війська, щоб учитися воєнного ремесла. А що авіяція набирала все більшого значення в провадженні війни й вимагала основного й довшого вишколу, то не лише заохочувано членів ставати пілотами, але навіть в Нью-Йорку й Клівленді створено для ентузіястів дві авіяційні школи, які потрапили закупити й свої власні літаки. Славними були щорічні маневри осередку в Клівленді під командою Івана Поповича, де був сильний відділ МУН, члени якого належали до міліції; там теж було багато колишніх українських вояків у відділі ОДВУ, а тому маневри проходили справді пофаховому, бо всі були озброєні, всі були в одностроях, а дівчата з МУН і УЗХ творили відділи медсестер.

Але наша роля запілля революційної боротьби не кінчалася фінансовою допомогою й підготовою фахових кадрів для неї. Ми рівночасно вели освідомлюючу діяльність. Ми масово поширювали революційну літературу («Сурма», «Розбудова Нації» та інші видання), щоб ширити знання про події на рідних землях, щоб загал їх розумів і був готовий їм допомагати.

Шляхом згуртування біля себе колишніх військовиків, студентів і активістів, ОДВУ стало домінантною організацією нашого терену. Нам довелось провести затяжний бій із українськими комуністами того терену, що зуміли втягнути в свої сіті тисячні маси не лише старшого громадянства, але й молоді. Вони бо по всіх осередках мали свої народні доми, свої різнородні організації й свою щоденну пресу та вміли хитро використовувати українські національні почування й сентименти до українських танків, пісні, вишивок і мови. Наша освідомлююча праця при помочі віч, доповідей, маніфестацій, як теж освідомлювання й власного членства про комунізм (щоб були готовими до дискусії з комуністами й по публичних парках, і в їхніх домах) зробила своє. Ми з часом не лише ослабили комуністичну гідру, але й майже розгромили її, і вона лишилась лише аґентурою Москви з платними аґентами й наймитами українського походження.

І тут теж прийшов на допомогу наш орган «Вісник ОДВУ», що почав виходити 1932 р. під редакцією Євгена Скоцка, тодішнього секретаря ЦУ ОДВУ (від 1935 тижневик «Націоналіст», пізніше «Україна» під редакцією Володимира Душника, а по війні — місячник «Самостійна Україна» під редакцією В. Шемердяка, д-ра Т. Лапичака, д-ра З. Книша, Ст. Куропася й М. Панасюка, що виходить і до сьогодні вже як орган ОДВУ й ІСНО, під

редакцією д-ра Дениса Квітковського).

Бажаючи бути амбасадорами України та її визвольної боротьби, ми не могли занедбувати видань англійською мовою. Ще в 1933 р. почав виходити в Чікаґо орган молоді МУН «Трайдент» під редакцією І. Савчука й колеґії. Цей орган незабаром було перенесено до Нью-Йорку, осідку Центральної Управи, і він став одним із кращих англомовних місячників нашого терену під редакцією Романа Ляпіки, В. Душника й колеґії. Це був цінний збірник статтей і матеріялів про Україну та визвольні змагання для тут народженої молоді, як рівнож і для англосакського світу.

Не можна помінути й Української Пресової Служби в Нью-Йорку, а пізніше Українського Бюра в Вашінґтоні, які тижневими бюлетенями інформували всі амбасади й визначних американців про події на рідних землях, їх вірно насвітлювали й спростовували ворожі наклепи. Обидва бюра були втримувані організацією з платним урядником.

ОДВУ взяла на себе завдання: в своїй праці для визвольної боротьби українського народу опертися на найширші кола нашого національно - думаючого й активного громадянства, щоб об'єднати всіх українців, без огляду на їх партійну, релігійну чи станову приналежність. Ці принципи лягли в основу нашого статуту; докладено всіх зусиль, щоб з'єднати різні національні товариства в одну формацію духа й діла. Були ми свідомі того, що лише разом, що лише об'єднані ми зможемо належно виконати нашу місію запілля української революційної боротьби та її амбасадорів на заокеанських теренах. Тому ми старалися знайти спільну мову з Стрілецькою Громадою й Чорноморськими Січами, щоб творити з ними один суцільний фронт запілля. Також по всіх більших скупченнях української еміґрації, де діяло багато різних товариств і організацій, ОДВУ ініціювало творення Об'єднаних Комітетів, як містових, так і стейтових.

Всі наші більші акції, як маніфестації й віча, ОДВУ робила не під своєю фірмою ,але під фірмою комітетів із представників усіх національних товариств і організацій. Навіть гроші, зібрані відділами ОДВУ на визвольний фонд, ми не висилали самі, але через «Об'єднання» предтечу теперішнього УККА. Тому не тяжко було створити й УККА чи й СКВУ, бо ми промостили шлях до спільної праці. І по війні, коли приїхала політична еміґрація, розсварена й розбита, вона незабаром зрозуміла потребу однієї репрезентативної організації для цілої української еміґрації.

Так, як до війни середовище ОДВУ і Братні Організації прагнули до консолідації всіх здорових національних організацій і товариств, так і по війні ми стали в перших лавах у боротьбі проти домінуючого впливу декількох організацій, за рівне представництво в УККА всіх організацій.

ОДВУ від самих початків, включаючи підпільне УВО, стало родинною організацією. До відділів ОДВУ належали батьки, матері й діти. А коли акції ОДВУ почали охоплювати різні ділянки життя, то вже в 1933 р. показалася потреба окремих жіночих формацій для ведення допомогових акцій, а їх було багато: збірки на допомогу політв'язням, на допомогу голодуючим і жертвам повені, на допомогу інвалідам українських армій і потребуючим заслуженим старшим патріотам. І так жіночі відділи ОДВУ стали відділами Українського Червоного Хреста, — пізніше Українського Золотого Хреста, який уже в 1938 р. майже дорівнює чисельно відділам ОДВУ. Одна з най

більш успішних акцій УЗХ — це збірка одежі, поживи й медикаментів для бідного населення Карпатської України в 1938 р. Не лише відділи УЗХ були тут активними, але й велика кількість національних організацій і церковних громад приєднались до тієї акції.

Хоч незадовго перед війною УЗХ перейшов внутрішню кризу, то все таки він зумів продовжувати свою працю, включаючися в акції Американського Червоного Хреста, допомагаючи арештованим у Франції українцям, що відмовлялися йти до польського леґіону, допомагаючи інтернованим у Швайцарії через своє представництво УЗХ у Женеві, яке очолював довгі роки сл. п. Омелян Нижанківський. По війні ішла допомога скитальцям у Европі та допомога сотням родин переїхати на наш терен і перша опіка новоприбулим на новій землі. А дальше допомога для дитячих садочків у Европі, допомога окремим родинам і студентам у Польщі, Чехо-Словаччині і Югославії, а в останньо при помочі Фонду УЗХ — оборона й допомога політв'язням та їхнім родинам і всім жертвам найновішого терору московських комуністів. УЗХ перебрав теж опіку й ведення дитячих таборів на Оселі ім. Ольжича й провадить їх кожного літа вже протягом 16 років.

Так як їхні матері, що створили свою жіночу організацію, діти членів ОДВУ також із часом відокремились у відділи молодіжної організації МУН. На протязі двох років 1933-1934 зорганізовано понад 3,000 молодих хлопців і дівчат у 38 відділах МУН (майже все тут народжена молодь). Найбільші заслуги в цім належать організаторові ЦУ ОДВУ адв. Теодорові Свистуну й голові ЦУ ОДВУ проф. Григорієві Герману, а пізніше голові ЦУ ОДВУ проф. Ол. Грановському. Очевидно, не можна поминути вкладу опікунів молоді від відділів ОДВУ, як також і самих молодих членів, що виявили організаційний хист і багато ініціятиви. Варто пригадати, що тут народжена молодь була так само захоплена ідеями українського націоналізму, як і їхні батьки. Та доноси, переслідування, непопулярність націоналізму в ЗСА перед Другою Світовою війною, а найважливіше — мобілізацією її великої частини до армії майже припинили діяльність тієї надійної молодечої організації, з лав якої вийшли голівудський артист Іван Годяк, касир УНС Петро Пуцило, полк. Василь Рибак, власник радіостанції в Каліфорнії Роман Ляпіка й багато інших, що працюють тепер у різних організаціях.

По Другій Світовій війні наша організація може похвалитися двома осягами: створенням Видавничої Спілки в Чікаґо, яка тепер є власником кількох домів, книгарні й друкарні, що несе увесь тагар фінансування органу ОДВУ й ІСНО «Самостійна Україна»; на Сході подібне наше надбання — це 450-акрова Оселя ім. Ольжича в Лігайтоні, розташована в районі поселення найстаршої української еміґрації з Лемківщини й Карпатської України, яка має завдання служити культурно - виховній праці в тім районі і кузнею для молодшого покоління в літніх таборах, та поселенням для членства, а також як відпочинкова оселя.

Наприкінці треба ствердити, що не було жодної ділянки суспільно - громадського й політичного секторів на нашім терені, щоб ОДВУ та Братні Організації не старалися їх скріпити. Наш вклад у розбудову всестороннього життя української спільноти на тому терені величезний. Згадати б лише діяльність 75 відділів ОДВУ, 70 відділів УЗХ і 33 відділів МУН.

Вже той короткий і побіжний перегляд нашого вкладу в рзбудову українського життя в ЗСА показує, скільки праці, енерґії й часу вклали наші організації й членство в скріплення нашого суспільного стану та підготували дальший розвиток і дію **УККА** і **СКВУ**.

ЗАМІТКИ ДО ІСТОРІЇ ОДВУ І БО

Степан Куропась

ЧІКАҐІВСЬКА П'ЯТКА

I
Чікаґівська П'ятка

З перспективи 45 літ дивуюся не раз, якими всевидючими були перші організатори і Провід Українських Націоналістів. От хоч би справа грошових збірок. В Америці завжди були, є й будуть гроші ,але треба їх вміти зорганізувати, зібрати. Треба теж створити пригожу атмосферу збірок, треба збірщиків, треба віри в себе, віри в справу. А щоб те все було можливе, треба живих людей з вірою, з запалом, треба лицарів абсурду для кожної справи.

Створити таку атмосферу й зібрати людей з вірою в успіх пробували в Америці полк. Е. Коновалець, О. Сеник-Грибівський, полк. Р. Сушко, ген. В. Курманович, ген. М. Капустянський, О. Ольжич - Кандиба та інші.

Наприклад, на бенкеті в честь полк. Є. Коновальця в Бісмарк-готелі в 1929 році в Чікаґо, коли ще не було в Америці ОДВУ, полк. Є. Коновалець у свойому слові до гостей журився: що буде по його від'їзді з Америки, що зостанеться з того ентузіязму, який виявляли українські громади під час його виступів. Полковник здавав собі справу з того, що викликаний ним ентузіязм, створений ним вогонь може спалахнути й залишити тільки попелища. Треба когось в кожній громаді, щоби дбав про ту атмосферу, про працю, про ідею, ну, і про гроші, без яких ніяка акція не в стані буде дати достаточної помочі ОУН, яка щойно створилася. Треба вважати, — казав він, — щоб бути льояльними до Америки, бо Україна бере собі взір з американської демократії й чекає на свого Вашінґтона. Це був натяк на те, що в Америці й Канаді декілька українців опинилося в концентраційних таборах, бо їх запідозрено в австрійському льоялізмі, з яким ЗСА були на воєнні стопі.

Для переведення такої великої праці, на такому великому терені, полк. Коновалець вибрав Омеляна Сеника Грибівського. Був це старшина австрійського 89-го полку піхоти — УГАармії, член УВО й ОУН.

Приїхав він до ЗСА на литовський пашпорт, побув кілька днів на Сході, в кругах УНСоюзу й Об'єднання Українських Організацій, та приїхав до Чікаґо і зупинився в друга Гриця Семочка. Це була стала його кватира коли приїздив до Чікаґо. В той час вже були створені відділи ОДВУ в Чікаґо (число 2 і 28).

О. Сеник-Грибівський був людиною праці. Як йому не йшло, не міг їсти, не міг спати, мусів діп'яти свого. Одного гарного погожого дня, в часі Світової Вистави в Чікаґо, в якій була репрезентована й Україна своїм павільйоном і мистецькою виставою з творами Архипенка включно. Сеник сказав мені таке:

— Ви нібито щось робите в ОДВУ, але вас мало для такої великої праці як створення запілля для ОУН. Треба мати принаймні 5 людей, злитих в одно тіло, які думали б про майбутнє, плянували виступи, слухали ЦУ ОДВУ, прислухувались до голосу громади, виробляли в громаді дисципліну, пошану й готовість помогти великій справі. Знайдіть мені ще 4-ох членів, з якими я переговорю («розщовпаю», як казав він), що в них сидить — і

тоді зійдемося на наради.

Не знаю, скільки імен я подав йому, але він сам вибрав з них чвірку й долучив її до мене. Одного вечора, в домі Петра Дідика на Гемлин Авеню зійшлися вибрані: Гриць Семочко, Петро Дідик, Матвій Риза, Антін Крупяник і я. Грибівський взяв у нас присягу й доручив вести справи ОДВУ в метрополії Чікаґо.

Ніхто не знав про існування цієї п'ятки; можливо, такі п'ятки існували й по інших громадах. За ініціятивою п'ятки постали в районі Чікаґо 9 клітин ОДВУ, МУН, УЗХ і Округжна Управа. Щонеділі один член п'ятки роз'їжджав по громадах на ріжного рода імпрези клітин. І так на середньому заході Америки постала сильна, а можу сказати — найсильніша група націоналістичної громади. Звичайно, відділи ОДВУ і Братніх Організацій вели свою працю ,але хтось мусів чатувати над тією працею. Потреби Організації на рідних землях зростали, процеси в Польщі й Румунії потребували грошей. П'ятка дбала також, щоб по собі лишити насліддя, тому відділи МУН-у мусіли зростати. Лише війна спричинила крізу МУН-у: хлопці пішли на війну, а дівчата ждали, ждали, а як не могли діждатися, виходили часто заміж за американців.

Хто була та п'ятка, з якої тільки я лишивсь живим? **Гриць Семочко,** народжений у Станиславові, закінчив кілька кляс ґімназії; виїхав до Канади, там одружився й переїхав до ЗСА. **Петро Дідик,** самоук, поет, мав організаційний хист, добрий бесідник. **Матвій Риза** з Радехівщини, «тул-ендгдай мейкер», працював для Вестерн Електрік. Пішов на пенсію. переїхав до Вест Пулману в Мічіґен де жив у лісі. **Антін Крупяник, лемко з акцентом,** працював форманом на залізниці. Носив великий «Елжін» годинник з великим ланцюгом через камізельку. Любив платити золотими грішми, як ми йшли на вечерю. **Гриць Семочко** мав свою радіопередачу й даром давав нам оголошення. Я єдиний з п'ятки мав своє авто, то возив їх, де треба.

Тих кілька рядків написав я на те, щоби слава не пропала про тих, що були віддані для справи люди. Вони витрачали свій час і гроші. Гриць Семочко спочиває у Вінніпеґу, де його тіло перевезла дружина. Петро Дідик і Матвій Риза поховані в Чікаґо, а А. Крупяник в Джолієт, в Ілліной.

II
Націоналістичні дні

В часі розквіту ОДВУ найкращими імпрезами по громадах були Націоналістичні Дні. Зразу такі «Дні» відбувалися в домівках відділів, згодом. у лісових Заповідниках, а відтак, як ОДВУ доробилося гроша, пошани в громаді і зросло чисельно, Націоналістичні Дні відбувались на окремих пікнікових площах.

На Націоналістичні Дні в Чікаґо приїздили делеґації відділів ОДВУ з Клівленду, Детройту й Гемтремку. До Гемтремку їхав повний автобус чікаґівських «одвістів», а одного разу приїхали ми аж по імпрезі, бо автобус «чекер вей» попсувався, треба було чекати на другий. Чекали на нас детройці, виїхали назустріч, і разом, вже по імпрезі, ми поїхали до Народного Дому, де нам зробили прийняття. На цей День у Гемтремку я, проти волі своєї дружини, справив собі нову уніформу ОДВУ, чоботи і шапку. На жаль, громаді я не міг в ній показатися, за те в Народнім Домі я був «товстмайстром» завдяки цій уніформі. На Націоналістичний День в Чікаґо в Гармс-парку приїхала раз орхестра МУН-у з Клівленду, яку привіз Іван Когут — тепер віцепрезидент Арров Шірт Ко. Іншим разом делеґацію Клівленду очолював Іван Попович, який приїздив в уніформі, бо він теж

дуже любив військо, і на Націоналістичних Днях в Клівленді організував маневри ОДВУ. В той час люди не могли собі дозволити на готелі чи мотелі, спали у знайомих, або в членів ОДВУ. Один раз нас четверо членів ОДВУ покотом лежали поперек постелі в друга Поповича: на долівці спала інша братія.

З нагоди Націоналістичних Днів каси відділів повніли, люди зживалися в одну цілість — один за всіх, всі за одного.

В Чікаґо громада вибирала королеву краси й популярности. Кандидаток постачав МУН. З приводу Націоналістичних Днів, люди робили знімки. В мене збереглась одна знімка з Клівленду, на якій з лівого боку на право стоять Петро Кулиняк, референт виданм ОДВУ, Петро Дідик, організатор, Степан Куропась, голова Окружної Управи ОДВУ. Гриць Семочко, секретар, проф. О. Грановський, голова ЦУ ОДВУ, біля нього — пані Стефанія Ґаличин, голова УЗХреста. Інших лиць не пізнаю. Скраю малий хлопець — це Тарас Шмаґала з Клівленду, в товаристві сестри й матері.

Націоналістичні Дні вимагали великого вкладу праці, але вони себе виправдали, бо в них брали участь маси народу. З війною Націоналістичні Дні перейшли до історії, і для історії теж пишу тих кілька рядків. Опісля Грибівський брав участь в Націоналістичних Днях, так само, як і ген. Капустянський в повній уніформі, а полк. Сушко також в 1938 р., в часі воскресіння Карпатської України.

Найвищий обов'язок людини — належати людству. Але належати людству можна тільки через націю, через свій народ... Коли твоя нація в критичному стані, коли саме її національне буття й майбутнє під питанням, — тоді покидати її — ганебне.

Іван Дзюба: Інтернаціоналізм чи русифікація

КНЯЖИЙ ДАР

НА ФОНД РОЗБУДОВИ ВИДАВНИЦТВА ЖУРНАЛУ «САМОСТІЙНА УКРАЇНА»

Наш журнал «Самостійна Україна» все мав своїх приятелів та спонзорів. Одним із перших найбільше відданих справі розбудови журналу — був піонір української справи на американському терені Високодостойний Друг Степан К о ц ю б а. Друг Степан Коцюба завжди піддержував наш журнал великими пожертвами на пресовий фонд. Цим разом Друг Степан Коцюба зробив ще раз милу несподіванку, складаючи на фонд розбудови журналу суму 250 долярів, за що Адміністрація «Самостійної України» складає йому щире українське спасибіг і запрошує інших піти його слідами.

Крім цього на пресовий фонд зложили: Осип Ковалів — 25 дол., Ст. Коцюба 5 дол., Дмитро Перепелиця 5 дол., Степан Білий 2 дол., Петро Залуга 1 доляр.

Щиро дякуємо!

ПРИГАДКА

Адміністрація журналу «Самостійна Україна» хоче пригадати всім передплатникам, що залягають з передплатою за минулі роки, щоб негайно вирівнали свої залеглості.

Передплата за роки 1971 і 1972 виносила по 6 долярів річно. Передплата на 1973 і 1974 рік виносить 10 долярів.

Спростування помилок

В статті Є. Гут-Кульчицького: «Европейська Спільнота» (Самостійна Україна» чч. 9 - 10) трапилось кілька помилок, а саме: На ст. 39 початок уступу «Сутінки американської господарської гегемонії» має звучати так: Після величезних активів у закордонних платіжних балянсах по Другій Світовій війні, ЗСА нараз перейшли від 60-их років до пасивних балянсів. До 1972 р. дефіцити того балянсу досягли загальної суми аж 75 мільярдів дол., досягаючи в деяких місяцях аж двох мільярдів дол. Причиною тих дефіцитів у закордонному платіжному балянсі була в значній мірі війна у В'єтнамі, що коштувала Америці понад 100 мільярдів дол...

На ст. 40 зліва внизу має бути: ...для експортерів...

На ст. 46 справа вгорі має бути: .. в одне ціле. Але можуть настати...

На ст. 48 в уступі «Українські перспективи» має бути: ... обмеження необмеженої суверенности...

Printed by:
UKRAINIAN - AMERICAN PUBLISHING
and PRINTING CO., INC
2315 West Chicago Ave Chicago, Ill 60622 USA